

Nr 137.

Ankom till riksdagens kansli den 24 augusti 1914 kl. 7 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t, angående utredning och förslag i fråga om ändrade villkor för upplåtelse av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen m. m.

(2:a avd.)

Jordbruksutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft nedan intagna, till utskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nämligen dels en inom första kammaren väckt motion, nr 45, av herr *Kvarnzelius* m. fl., dels ock inom andra kammaren väckta motioner: nr 94 av herr *Staaß* m. fl., nr 100 av herr *Lindman* m. fl. och nr 91 av herr *Hellberg*.

Herr *Kvarnzelius* m. fl. samt herr *Staaß* m. fl., vilkas motioner äro likalydande, hava däri framställt två särskilda huvudyrkanden. I det första av dessa hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän undersökning av den å kronoparker och överloppsmarker i de norrländska länen nedan odlingsgränsen belägna, odlingsbara men ej ännu uppodlade, för staten disponibla jord, i syfte att vinna en allmän översikt av belägenheten, storleken och beskaffenheten av denna jord och dess lämplighet i olika delar för odlingslägenheter utläggande, ävensom en förberedande plan för dessa områdens fördelning i sådana lägenheter.

*Herrar
Kvarnzelius
m. fl:s och
Staaßs m. fl:s
motioner.*

I det senare av berörda yrkanden hemställes, att riksdagen behagade besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville *dels* efter verkställd utredning för riksdagen skyndsamt framlägga förslag till ändrade och förbättrade villkor för upplåtelser av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen i huvudsaklig anslutning till de riktlinjer, vi här ovan anför, och särskilt avseende förhöjning av odlingsbidraget samt gynnsammare lyftnings- och återbetalningsvillkor för detta bidrag, *dels ock* taga under omprövning, huruvida större sammanhängande odlingsmarker å ifrågavarande kronoområden må kunna avskiljas från skogsstatens förvaltning och förvaltas i annan ordning samt upplåtelser av odlingslägenheter anförtros åt organ, som lämna fullt tillfredsställande garantier för en prövning av dylika upplåtelser ur kolonisations- och jordbrukssynpunkter.

Till stöd för det förra huvudyrkandet anföres: »Under den industriella utveckling, varav vårt land haft att glädja sig under det senaste halvseket, har jordbruket kommit i andra planet. Icke så, att icke jordbruket såsom näring gått betydligt framåt och dess intensitet i hög grad ökats; icke heller så, att icke även jordbruket kommit i åtnjutande av det allmännas stöd och uppmuntran i många gagnande avseenden. Men däremot så, att man nu för tiden synes böjd att underskatta jordbrukets oerhörda betydelse för hela vårt ekonomiska liv, att man icke nog kraftigt ingripit mot de ekonomiska och även sociala missförhållanden, som direkt eller indirekt verka hämmande på jordbrukets utveckling och försvagande av den jordbruksidkande befolkningen, och slutligen, att man icke med tillräcklig planmässighet och kraft bedrivit den verksamhet från det allmännas sida, som haft till syfte att lägga ouppodlad jord under plögen.

Orsakerna till att jordbrukets utveckling icke hållit jämna steg med industriens må här lämnas å sido. Allenast det må sägas, att i stort sett nämnda förhållande tvivelsutan beror på ekonomiska grunder; industrien har varit mera lönande, gett hastigare och rikare utbyte på däri nedlagt kapital och arbete än fallet kunnat vara med jordbruket. Det industriella verksamhetsfältet var nytt och obrutet, rika naturtillgångar kunde med tekniska framsteg tagas i den industriella utvecklingens tjänst; industriens tendenser till storindustri och koncentration över huvud skapade sammanträngda platser och samhällen, dit arbetskraften oemotståndligt drogs från den ensliga landsbygden. Med få ord — vår storartade industriella utveckling har i viss mån köpts på jordbrukets bekostnad. Dagens viktigaste ekonomiska politik synes oss vara att se till, om icke

möjligheter finnas, att båda dessa våra förvärvskällor, i så mycket beroende av och betingande varandra, kunna blomstra och utvecklas sida vid sida och i växelverkan med varandra. »Vårt lantbruk är», säger prof. Sundbärg i sitt verk emigrationsutredningen, »dock icke ensamt ett specimen i åkerbrukskemi eller djurfysiologi, det är vårt folks kanske viktigaste ekonomiska fråga — frågan om, huru en så stor del som möjligt av Sveriges jordbruksarbetande befolkning skall kunna fortfarande finna sitt uppehälle inom »modernäringen» i stället för att, såsom nu är fallet, massvis få söka den inom andra förvärvskällor eller i främmande land.»

Under mer än ett århundrade ungefär fram till 1860 uppbar jordbruket, såsom i emigrationsutredningen framhålles, vid pass $\frac{4}{5}$ av vårt lands folkökning. Detta möjliggjordes genom den starka utveckling av den odlade jordens areal, som under denna tid ägde rum. Från att år 1750 hava utgjort ungefär 600,000 hektar, steg den odlade jorden år 1860 till omkring 2,500,000 hektar. Under den tid, som förflutit från 1860, har den nyodlade arealen per år blivit allt mindre och kan i våra dagar anses vara synnerligen obetydlig.

Under tiden 1880—1910 minskades den av jordbruket och dess binäringar levande befolkningen från 3,078,000 människor till 2,663,000, medan under denna tid den befolkning, som har sitt uppehälle av industri och bergsbruk, handel, sjöfart och annan samfärdsel, vida mer än fördubblats. Och folkminskningen är lika stark även i våra bästa jordbrukstrakter. I själva Malmöhus län har jordbruksbefolkningen minskats till den grad, att den nu är mindre än för 70 år sedan.

Under 1870-talet motsvarade vårt lantbruks avkastning ungefär landets behov; i våra dagar uppstår däremot, trots den ganska ringa folkökningen, en brist, som av prof. Sundbärg skattas till ungefär 50 miljoner kronor per år. Och Sundbärg anmärker i sammanhang härmed: »När i andra länder inom Västeuropa jordbrukets kvantitativa utveckling ofta visar sig otillräcklig, beror detta i regeln därpå, att i det närmaste all odlingsbar jord redan är upptagen och att alltså tills vidare en viss fysisk gräns är satt för framstegen. I vårt land erkännes allmänt, att så *icke* är fallet. Huru oviss man än må vara om den areal, som ännu kan läggas under plog, lära dock alla vara ense om, att dess utsträckning kan räknas i miljoner hektar — och således möjligheten av jordbruksbefolkningens tillväxt också i miljoner människor. När jordbrukets kvantitativa expansion under senare tid blivit allt mindre i vårt

land, så ligger alltså orsaken härtill *icke* däri, att den naturliga gränsen redan skulle vara uppnådd. Under sådana förhållanden återstår ingen annan förklaring, än att den hotande stagnationen beror på *ekonomiska missförhållanden.*»

Att vårt lands uppodling under senare åren väsentligen avstannat, beror givetvis till god del däray, att den bästa av den för jordbruk lämpliga jorden redan är odlad, särskilt i de trakter av landet, där klimat och kommunikationer underlätta en jordbruksdrift. I Norrland, där också förhållandena i allmänhet äro mindre gynnsamma för ett lönande jordbruk, finnas ofantliga områden, som ännu icke lagts under plog. För en var med förhållandena däruppe förtrogen är det dock uppenbart, att i många trakter ett fullt rationellt jordbruk kan drivas, och att det i Norrland ofta är lättare än på en del andra orter i vårt land att vinna de biförtjänster, som äro av betydelse för de små jordbrukarna i sådana trakter, där icke en genomförd intensiv jordbruksdrift alltid kan påräknas.

Frågan om Norrlands kolonisation är därför av utomordentlig betydelse för hela vårt lands utveckling och för vårt jordbruks framtid. Den frågan är också gammal här i landet. Statsmakterna hava tid efter annan vidtagit åtgärder av skilda slag för att underlätta och främja odling och bebyggande därstädes. Att syftet med dessa åtgärder emellertid i stor utsträckning omintetgjorts genom förhållanden, som senare inträffat och som icke från början förutsetts, är en känd sak. Vi hålla dock före, att man icke kan och får lämna frågan om Norrlands kolonisation med vad hitintills blivit åtgjort i detta avseende. Att så ej sker, synes oss så mycket nödvändigare, som under senaste årtiondet emigrationsproblemet jämväl för Norrland blivit aktuellt. Från att under år 1901 2,074 personer utvandrat till främmande länder från de fem norrländska länen, uppgick detta antal år 1910 till 5,887. I en broschyr, utgiven av Nationalföreningen mot emigration, skriver också doktor Adrian Molin följande: »Ökningen av den norrländska emigrationen är så betydande, att man kan säga, att, om den fortfar som hittills, tyngdpunkten i den svenska utvandringen snart nog kommer att ha förflyttats norröver ifrån de gamla emigrationshärdarna i Småland, Halland, Dalsland och Värmland. En mycket stor procent av denna utvandring går direkt eller via Förenta staterna till Canada. Det varmed Canada lockar är framför allt eller så gott som uteslutande den fria jorden. De flesta invandrare, i allt fall av dem, som komma via Förenta Staterna och där tillbragt någon tid, gå direkt till jorden.»

Då det gäller att åstadkomma en planmässig och omfattande kolonisation och odling av Norrland, är det av stor vikt att erhålla något så när säker kännedom om, varest för jordbruk tjänlig, men icke odlad, för kronan disponibel jord i Norrland finnes. Ett inventarium i stora drag av den odlingsbara jorden nedom odlingsgränsen skulle för detta ändamål vara till bestående gagn. Man skulle därmed vinna en allmän kännedom om, varest den bästa odlingsjorden är tillfinnandes, den ungefärliga storleken av denna jord inom varje revir, jordens allmänna beskaffenhet och karaktär, de särskilda förhållanden (kommunikationer o. s. v.), som i olika fall göra jorden mer eller mindre lämpad för ett lönande bruk, möjligheterna till extraförtjänst (såsom skogsarbete eller bevakare å kronoparker) m. fl. förhållanden, som bleve av synnerlig nytta vid ett planmässigt och kraftigt kolonisationsarbete i Norrland. Med en dylik kännedom om vad man hade att räkna med i odlingsmöjligheter, bleve det också lättare att komma till en hållbar uppfattning om de lämpligaste formerna och villkoren för upplåtelse av jordbrukslägenheter å de norrländska kronoparkerna. Man erhöle därmed också möjlighet att i någon mån så att säga individualisera upplåtelsena, att kunna i de allmänna och vanliga upplåtelsevillkoren göra vissa jämkningar efter förhållandena i olika trakter. Då vi här nedan tillika föreslå en utredning om avskiljande av vissa odlingsområden från kronoparkerna och en förändrad ordning för meddelande av upplåtelse å dessa områden, är den nu ifrågasatta utredningen av odlingsmarkerna å de norrländska kronoparkerna av särskild betydelse för dessa förslags genomförande.

De uttalanden, som, på sätt här nedan i annat sammanhang erinras, gjordes av 1912 års jordbruksutskott, eller att skogstjänstemännen borde vid lämpliga tillfällen undersöka och kartlägga större sammanhängande, till odling dugliga områden i närheten av odlad bygd och kommunikationsled samt å dessa områden på en gång utstaka flera lägenheter av för ändamålet lämplig storlek, allt under förutsättning att hinder från skogsvårdssynpunkt icke förefunnes för upplåtande av lägenheterna, utgöra, synes oss, ett klart bevis om behovet av det inventarium, vars upprättande vi här vilja ifrågasätta. Den av utskottet anvisade vägen befara vi dock icke skola inom rimlig tid leda till en någorlunda fullständig kännedom om de befintliga odlingsområdena å kronoparkerna i Norrland. Skogstjänstemännen äro alltför upptagna av sin egentliga verksamhet för att ett något mer intensivt och omfattande arbete, i syfte 1912 års jordbruksutskott önskat, skall kunna vara för dem möjligt; de hava icke i allmänhet större intresse av odlingslägenheternas tillkomst

och de sakna väl emellanåt också tillräckliga förutsättningar att kunna ensamma bedöma odlingsmarkernas beskaffenhet och tjänlighet.

Den särskilda undersökning av odlingsmarkerna å de norrländska kronoparkerna, varom vi här uttala oss, får givetvis icke läggas efter sådana mått, att den tar många år i anspråk och för mycket förlorar sig i detaljer. Undersökningen bör vara helt objektiv och i stora drag lämna svar på frågorna, var den odlingsbara jorden företrädesvis är tillfinnandes, samt denna jords areal och beskaffenhet. Vid undersökningen bör givetvis just kolonisations- och jordbrukssynpunkterna bli förhärskande och andra möjliga intressen komma i andra planet.

Förslagsvis hava vi tänkt oss, att undersökningarna skulle företagas revirvis och därvid uppmärksamheten först vändas till de kronoparker inom de olika reviren, där, enligt vad man kan antaga, de största och lämpligaste odlingsmarkerna äro belägna — förhållanden som ju revirförvaltarna kunna helt allmänt upplysa om. Mindre vikt ligger, till en början åtminstone, vid, att *varje* kronopark undersökes. Huvudsakligast gäller att träffa de större sammanhängande odlingsmarkerna, och närmast av dessa dem, som äro belägna i närheten av odlad bygd och kommunikationer. Känt är ju, av vilken nästan avgörande betydelse det är, att odlingslägenheterna bildas kolonivis, vadan möjligheterna härtill måste ägnas den största uppmärksamhet. I allmänhet behövdes väl ej att upprätta särskilda kartor, utan kunde odlingsmarken inläggas å befintliga kartor över kronoparkerna (eller kopior av dem). Arealen borde ju uträknas och markens tjänlighet för odling konstateras, varjämte en förberedande plan för området till synes lämpligaste fördelning i odlingslägenheter är önskvärd.

Vidkommande frågan, av vem dessa undersökningar borde förrättas, vilja vi uttala den mening, att särskilda undersökningsförrättare äro av nöden. Givetvis böra dessa hava lantmäterikompetens, men knappast synes behöfligt att härunder inbegripa bara lantmätare — jämväl lantbruksingenjörer och kanske jägmästare kunna lämpligen ifrågasättas. Emellertid synes nödigt, att dessa förrättningsmän erhålla till biträde två jordbrukskunniga, med ortens förhållanden förtrogna män. Med all sannolikhet skall vederbörande kommun, där kronoparken eller dess huvuddel är belägen, befinnas villig att, där så skulle behövas och påkallas, medverka för erhållande av lämpliga personer till biträde. Vi hava antytt ett, såsom oss synes, antagligt sätt för åstadkommande av ifrågavarande undersökningar. Möjligen finnas andra, ännu lämpligare. Sättet för

undersökningarnas verkställande torde i allt fall böra överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning. Och vi hava all anledning förvänta, att undersökningarna så läggas, att just odlings- och jordbrukssynpunkterna bliva beaktade.

Givetvis komma dessa undersökningar att föranleda kostnader. De torde dock ej bli betydliga i förhållande till gagnet av att vinna en säkrare grund för bedömande av de norrländska odlingsmarkerna än som nu finnes. Särskilt anslag för ändamålet torde dock icke för närvarande behöva anvisas. De kostnader, som falla på innevarande och nästa år, torde kunna få av Kungl. Maj:t förskjutas och deras ersättande, i den för förskott vanliga ordning, anmälas till riksdagen. Därest omständigheterna och vunnen erfarenhet om kostnaderna därtill föranleda, lär Kungl. Maj:t ej underlåta att till nästa riksdag väcka förslag om särskilt anslag för ändamålet.

Igångsättes undersökningsarbetet skyndsamt och inriktas på ett flertal revir samtidigt — möjligheterna härvid bero ju i viss mån av tillgången på undersökningsförrättare — borde det kunna slutföras på 2 à 3 somrar.»

Det senare av förberörda huvudyrkanden motiveras på följande sätt:

»Som bekant hava statsmakterna genom beslut tid efter annan sökt främja odlingen i Norrland genom upplåtelser av skogstorp och odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i Norrland.

Det första steget i denna riktning togs vid 1891 års riksdag, då Kungl. Maj:t föreslog, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter skulle, där sådant funnes vara gagneligt för kronoparkens vård och bevakning, få av domänstyrelsen på viss bestämd tid, ej överstigande 20 år, upplåtas till odling och bebyggande åt personer, som ägde god frejd samt vore fullt arbetsföra och i övrigt lämpliga. Efter beslut av 1904 års riksdag antogos förändrade bestämmelser för dylika upplåtelser, varjämte även Västerbottens län inbegreps under skogstorsupplåtelseerna.

Redan vid 1909 års riksdag beslöts emellertid, på Kungl. Maj:ts framställning, att upplåtande av skogstorsplåtelser icke vidare skulle äga rum, utan antogs i stället en ny form av upplåtelser av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. Enligt de därvid fästade bestämmelserna skulle lägenhet upplåtas för en tid av 50 år, under de första 15 åren avgiftsfritt och därefter mot en

årlig avgift, som bestämmes vid upplåtelsen och beräknas till 3,6 % av lägenhetens värde. Detta värde erhålles genom att till värdet av lägenheten i ouppodlat och obebyggt skick lägga dels värdet av det för lägenhetens bebyggande utsynade byggnadsvirket, dels ock det kontanta byggnads- och odlingsbidraget. Detta bidrag fastställdes till 750 kronor, varav 250 kronor utbetalas, då uthusbyggnaden är färdig och godkänd, 250 kronor, då manbyggnaden är färdig och godkänd, samt 250 kronor, då minst *en* hektar odlingsmark är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

Vid 1912 års riksdag väcktes emellertid inom riksdagen förslag om utredning rörande vidtagande av effektiva åtgärder för att underlätta jordupplåtelse för egna hem i Norrland. Vederbörande utskott ifrågasatte, i syfte att underlätta ifrågavarande upplåtelse och minska den tidsutdrägt, som nu vore förenad med upplåtelse, att skogstjänstemännen skulle vid lämpliga tillfällen undersöka och kartlägga större sammanhängande, till odling dugliga områden i närheten av odlad bygd och kommunikationsled samt å dessa områden på en gång utstaka flera lägenheter av för ändamålet lämplig storlek, allt under förutsättning att hinder från skogsvårdssynpunkt icke förefunnes för upplåtelse av lägenheterna. Därjämte borde i samband med andra förrättningar kunna å kronoskogarna utstakas jämväl en eller annan lägenhet, som icke vore belägen vid odlad bygd eller kommunikationsled, därest upplåtelse av lägenheten kunde anses vara för skogens vård och bevakning gagneligt. Avsevärd tidsbesparing borde enligt utskottets uppfattning kunna åtminstone i vissa fall vinnas vid handläggning av inkomna ansökningar, därest beskrivning och utstakning då redan skett av lägenheter, bland vilka vederbörande sökande kunde välja.

I enlighet med utskottets hemställan anhöll ock riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 maj 1912, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida icke åtgärder i av utskottet antydd riktning kunde vidtagas för underlättande av jordupplåtelse av här ifrågavarande slag. I anledning av denna skrivelse anbefallde Kungl. Maj:t domänstyrelsen att föranstalta därom, att skogstjänstemännen vid lämpliga tillfällen verkställde sådana förberedande undersökningar i fråga om odlingsmark, som riksdagen i sin nyssnämnda skrivelse avsett. På sätt vi i annat sammanhang framhållit, torde avsevärda och snabba resultat icke kunna förväntas av denna befallning.

Vid följande riksdag, 1913 års riksdag, framlade Kungl. Maj:t,

efter en omfattande utredning, förslag till avsevärt förbättrade villkor vid upplåtande av odlingslägenheter.

Detta förslag innehöll *dels* att de föreskrifter som av 1909 års riksdag meddelats att lända till efterrättelse vid upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen skulle undergå vissa angivna förändringar, *dels ock* att innehavare av skogstorp, vilken ej erhållit torpet på arrende, skulle äga att av honom tillkommande statsbidrag å 500 kr. uppbära hälften, då torpets uthusbyggnad vore färdig och godkänd samt återstoden, då manbyggnaden vore färdig och godkänd.

De ovanomförmälda ändringarna i 1909 års villkor voro följande: lägenhetsinnehavaren skulle vara skyldig att från och med 16:de besittningsåret erlægga en årlig vid upplåtelsen bestämd avgift av 3,6 för hundra av *dels* det kapitalvärde lägenheten ansåges äga vid tiden för upplåtelsen, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej finge sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, *dels ock* den odlingshjälp, som komme att utgå till lägenhetsinnehavaren; och skulle innehavare av lägenhet, för vilken enligt tidigare bestämmelser den årliga avgiften beräknats jämväl med hänsyn till den rätt till byggnadsvirke, varom nedan förmåles, erhålla den nedsättning i avgiftsbeloppet, som motsvarade räntan, beräknad efter 3,6 för hundra å värdet av byggnadsvirket. Vidare skulle stadgas, att innehavare av skogstorp, som väl hävdad detsamma, skulle äga att vid utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under femtio års tid med rätt att tillgodonjuta enligt föregående upplåtelse möjligen återstående frihetsår. Hade innehavare av skogstorp erhållit torpet på arrende under 50 år, skulle han äga rätt att av allmänna medel erhålla — utöver honom jämlikt äldre bestämmelser tillkommande statsbidrag å 500 kronor — ytterligare 250 kronor eller sålunda tillhoppa 750 kronor. Av sistnämnda belopp skulle, i den mån detsamma icke redan uppburits, utbetalas tredjedelen, då torpets uthusbyggnad vore färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden vore färdig och godkänd samt återstoden, då minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, vore bruten och försvarligt hävdad såsom åker. Beträffande arrende, varom ovan avsåges för skogstorpen, skulle i övrigt i tillämpliga delar lända till efterrättelse de bestämmelser, som bleve gällande för odlingslägenheterna; och skulle domänstyrelsen äga att i fråga om upplåtelsevillkoren föreskriva erforderliga jämkningar. Kungl. Maj:ts nyss-

nämnda förslag bifölls i sin helhet av riksdagen, som tillika, i anledning av framställning i enskild motion, beslöt anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i gällande föreskrifter i fråga om ordningen för utbetalande av statsbidrag till innehavare av torp och odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, att statsbidraget, åtminstone till någon del, kunde i mån av byggnads- och odlingsarbetets fortgång till vederbörande utbetalas oberoende därav, att varken uthus- eller manbyggnad blivit behörigen godkänd eller föreskrivet odlingsarbete helt fullgjorts.

Uti den till innevarande riksdag avlämnade statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t också föreskrivit sådana ändrade bestämmelser i nu nämnt avseende, att innehavare av skogstorp, vilken ej erhållit torpet på arrende, skulle äga att under vissa regler av det honom tillkommande statsbidrag å 500 kr. uppbära intill ²/₃, allt efter som föreskrivet arbete med torpets bebyggande fortgår, och återstoden, då torpets åbyggnader äro färdiga och godkända.

Det skall ej nekas till att förbättrade villkor för upplåtelser av odlingslägenheter i Norrland sålunda tid efter annan kommit till stånd. Särskilt måste erkännas, att genom bestämmelserna av 1909 och 1913 viktiga steg i rätt riktning tagits. Om vi ändock anse, att staten bör sträcka sin hjälpande hand än längre i syfte att Norrlands kolonisation måtte kunna bedrivas i raskare tempo och med större utsikt till bestående framgång än hittills, har detta sin orsak i den utomordentliga betydelsen av Norrlands fortgående uppodling och i den fara, som hotar Norrlands jordbruk över huvud genom den växande emigrationen från denna landsdel. I praktiken torde också en del olägenheter med avseende å ifrågavarande upplåtelser hava visat sig, olägenheter ofta grundade på formella och personliga förhållanden.

Vi kunna visserligen icke i detalj framlägga förslag till ändrade bestämmelser för upplåtande av odlingslägenheter i Norrland, men vi skola ge några allmänna antydningar till utredning och beaktande vid den skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, som vi ämna föreslå riksdagen att besluta. Såsom av den föregående redogörelsen framgår, hava skogstorsupplåtelseerna närmast tillkommit i syfte att vinna arbets- och bevakningspersonal för kronoparkerna. I följd härav och då det gällt upplåtelser å statsegendomar, som stå under skogsstatens vård och förvaltning, har bestämmanderätten rörande alla odlingslägenheters upplåtande kommit att ligga i skogstjänstemännens hand. Därvid hava också natur-

ligt skogsvårdens synpunkter blivit dominerande. Enligt vår mening har detta förhållande icke alltid varit till nytta; uppenbart är, att skogstjänstemännen nästan uteslutande hava skogsvårdens synpunkter för ögonen och att de icke heller alltid sitta inne med tillräckliga förutsättningar att bedöma upplåtelser av odlingslägenheter. Det synes därför vara önskvärt, att en förändring härutinnan kommer till stånd. I trakter, där större sammanhängande odlingsmarker finnas, vore det, på sätt jämväl framhållits i en vid årets A-riksdag väckt motion (nr 74 i 1:a kammaren) om åtgärder till Norrlands kolonisation, gagnande, att dessa marker frånskildes kronoparkerna och ställdes under annan förvaltning än skogsstatens. Även där sådan åtgärd icke kunde vidtagas, är det önskvärt, att upplåtelser av lägenheter i odlingsområdena anförtros åt andra organ än revirförvaltaren allena. Det må med skäl anses vanskligt att i nämnda avseenden framkomma med något detaljerat förslag. Den utredning, vi påkalla, skall härom giva anvisning. Kan man i fråga om upplåtelseerna icke utfinna annat sätt, synes möjligen en sådan anordning kunna träffas, att beslutet om upplåtelseerna fattades av vederbörande revirförvaltare jämte två å kommunalstämman inom vederbörande socken valda personer. Till äventyrs kunde två av ortens nämndemän anlitas. Huvudvikten synes oss böra läggas vid att allmänna jordbrukssynpunkter också komma till beaktande vid upplåtelser och icke blott de mera rent skogliga synpunkterna. Det förefaller oss som om 1912 års jordbruksutskott icke varit alldeles främmande för nyttan av att skapa större odlingsområden, ehuru de konsekvenser, som syntes oss böra därav följa och som vi ovan utvecklat, icke dragits, eller dessa markers frigörande i vissa avseenden från kronoparkerna. Med det förslag, vi ovan antytt, bleve kolonisationssynpunkterna för visso bättre tillgodosedda än nu, då kronoparkernas bevakningsintressen äro för mycket förhärskande.

De förmåner av fritt virke och visst kontant bidrag till husbyggnader och odlingshjälp, som nu gälla, äro visserligen, efter senaste jämkningar däri, fördelaktiga; men de kunna knappast anses tillräckliga, då det gäller särskilda ansträngningar till förmån för en landsdel, vars uppodlande måste bli av synnerlig betydelse för alla förhållanden därstädes. De svårigheter, som föreligga under den första upplåtelsetiden, innan någon del av statsbidraget kunnat bekommas, hava också kraftigt framhållits i den förut berörda motionen vid 1913 års riksdag. Det är också att förvänta att de ändringar, som Kongl. Maj:t, på sätt nyss erinrats, i anledning härav föreslagit med avseende å odlingsbidragets utbekommande, skola av riksdagen biträdas.

Men enligt vår mening bör man emellertid i förevarande avseenden gå än längre. Det belopp av sammanlagt 750 kronor, som lämnas i byggnadsbidrag, är i regel alltför ringa för att kunna, även med beräkning av det fria virket, förslå till byggnadernas uppförande. Det blir således under nuvarande förhållanden knappast möjligt för en lägenhetsinnehavare att utan egna medel eller avsevärd skuldsättning kunna tillfredsställande bebygga lägenheten. Hans arbetsförtjänst under byggnadstiden blir ju också väsentligt inskränkt genom att han måste ägna en god del av sin tid åt byggnadernas uppförande och iordningställande samt brytande och uppodlande av den mark, vars avkomst skall ge honom livsuppehälle. Enligt vår mening böra därför byggnadsbidragen över lag höjas till 1,500 kronor, samtidigt varmed också den odlade minimiarealen bör höjas till 2 hektar eller således också fördubblas. Därmed skulle lägenheterna tvivelsutan bli av större betydelse för innehavarnes utkomst. Att utbetalningen av nämnda 1,500 kronor icke bör ske på ogynnsammare sätt och grunder än de nu utgå — med de jämkningar däri, som av Kungl. Maj:t föreslagits till årets riksdag —, finna vi uppenbart. Vi vilja dock i detta avseende ifrågasätta en ytterligare lindring, i det vi anse goda skäl tala för att någon mindre del av förevarande bidrag skall kunna, möjligen dock allenast mot säkerhet (borgen), utbetalas redan vid lägenhetens tillträdande. Ett sådant litet förlagskapital skulle utan tvivel bli synnerligen välkommet för vederbörande och sätta honom i stånd att bättre komma över den första, i allt fall bekymmersamma tiden. Vi kunna förslagsvis tänka oss följande anordning: 250 kronor i förskott vid lägenhetens tillträdande — eventuellt dock blott mot säkerhet (borgen) —, 750 kronor i terminer i mån av byggnads- och odlingsarbetets fortgång, 250 kronor, när allt byggnadsarbete blivit avsynat och godkänt, samt 250 kronor, när hela odlingsarbetet blivit avsynat och godkänt. Övervägande torde också böra ske, huruvida en i någon mån vidsträcktare rätt till skogsfångst kan medgivas än som för närvarande gäller för lägenhetsinnehavare.

Det kan vidare ifrågasättas, huruvida icke staten skulle kunna lämna hälften av hela statsbidraget i rent anslag, så att avgälden blott utginge, förutom å jordvärdet, å 750 kronor av statsbidraget. En dylik ytterligare lättnad i lägenhetsinnehavarens möjligheter att skapa sig en skälig utkomst och trygghet skulle säkerligen verka som en god sporre på kolonisationsarbetet och därmed ge staten fullt motsvarande indirekta och snart även direkta fördelar.

En önskan lär i många fall göra sig gällande hos lägenhetsinnehavare att kunna med full äganderätt förvärva sin lägenhet, sedan den blivit fullt iordningställd, avsynad och godkänd. En dylik önskan må vara förklarlig, i många fall berättigad. Men vi anse oss icke för närvarande böra närmare ingå på denna fråga, enär formerna för upplåtelse av jord från kronoegendomar är under utredning av särskilt tillkallade sakkunniga, och nu förenämnda spørsmål torde böra prövas och utredas i sammanhang härmed. Vad som eljest kan göras för att bereda lägenhetsinnehavarna större trygghet i sitt innehav bör uppenbarligen ske — i detta hänseende torde nu rådande förhållanden ingalunda vara tillfredsställande.»

Herr *Lindman* m. fl. hemställa i sin motion, att riksdagen ville iskrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes låta undersöka och utreda,

Herr Lindmans m. fl.s motion.

dels om och på vilka villkor det må kunna *medgivas ej mindre ägare av hemman, till vilket hör ströäng* av beskaffenhet att, utan förfång för skogsvården, kunna lämpligen upplåtas till uppodling och bebyggande, rätt att med full äganderätt och såsom självständig lägenhet från hemmanet avsöndra samma ströäng *än även köpare av dylik ströäng* rätt att å kronans närbelägna mark erhålla såväl behöfligt virke till lägenhetens åbyggnader, underhåll och vedbrand som bete för kreatur,

och dels inom vilka kommuner i Norrland må finnas kronan tillhöriga större, sammanhängande odlingsbara marker, att därå på billiga, lämpliga och betryggande villkor upplåta med full äganderätt områden, lämpade för egna hem, med den rätt till skogsfångst och bete, som ovan antytts beträffande upplåtelse av ströäng,

ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill en dylik utredning kan föranleda.

Till stöd härför hava motionärerna åberopat motiveringen i en vid innevarande års första lagtima riksdag inom andra kammaren väckt motion nr 209 med enahanda hemställan, vilken motivering var av följande lydelse:

»Då undertecknade härnedan göra framställning därom, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning om upplåtelse av mark till uppodling och bebyggande i Norrland, vilja vi härmed tillåta oss att, för frågans rätta bedömande, lämna en kort-

fattad historik över den för närvarande gällande ordningen för sådan upplåtelse. Vi erinra då, att markupplåtelse i de norrländska länen enligt för närvarande faktiskt gällande författningar kan äga rum på tre olika sätt: genom nybyggesupplåtelser samt upplåtelser av dels skogs- eller kronotorp och dels odlingslägenheter, nämligen:

I. Nybyggesupplåtelser från kronans marker.

*Redogörelse
ang. nu gäl-
lande ordning
för upplåtelse
av jord i
Norrländ.*

Redan tidigt var nybyggesväsendet föremål för lagstiftning i syfte att främja landets odling. Menige man uppmanades att upptaga nya hemman å »kronans allmänningar, stora skogar och öde marker» (1542 års kungl. plakat, 1603 års lappfogdeinstruktion m. fl. förordningar), därvid vissa förmåner och rättigheter tillförsäkrades dem, som ville därstädes bosätta sig.

Enligt skogsordningen den 10 december 1793 fingo Konungens befallningshavande i de norrländska länen till åliggande att befordra nybyggesanläggningar; och i den skogsordning, som därefter utkom den 1 augusti 1805, föreskrevs, att sedan de hemman och byar, som stötte in till de stora skogarna och icke hade avvitrtrad mark, fått sig så stort område tillagt, som enligt gällande författningar kunde dem tillkomma, skulle Konungens befallningshavande låta avmäta, beskriva och kartlägga de övriga, kronan tillhöriga markerna, samt i mån av de tillfällen till nyttig odling, som inom desamma föreläge, föreslå vilka nybyggen, vardera med ett område av omkring $\frac{1}{3}$ mantal ägovidd, skulle kunna bringas till stånd.

För att främja Norrlands uppodling och bebyggande hava nybyggarna tid efter annan tillförsäkrats en del förmåner.

Genom kungl. reglemente den 24 november 1749 meddelades nybyggarna i Lappland bekräftelse på åtskilliga genom äldre författningar dem beviljade friheter: såsom från utgörande av skatt och ränta till kronan under 15 år samt därpå att nybyggarna efter deras utgång icke skulle »läggas för högre skatt än själva lapparna», på rättigheten till fiske och jakt, på frihet från knekteutskrivning i alla tider och från erläggande av mantalspengar m. m. Förutom skattefrihet under vissa år hava nybyggarna inom det övriga Norrland jämväl fått komma i åtnjutande av odlingsunderstöd i spannmål och pengar. Bland andra fördelar, som även kommit nybyggarna i lappmarken till godo, må nämnas rätt att efter fullbordade odlingssskyldigheter utan särskild skattelösen få nybygge omfört till skatte. För Jämtlands län utgjorde frihetsåren 15 à 20 enligt 1820 års avvitrtringsstadga och för övriga norrländska län med un-

dantag av lappmarken 25 à 50 år enligt 1824 års avvittningsstadga, allt efter det större eller mindre arbete, som för uppodlingen erfordras, och med villkor att halva räntan skulle erläggas, sedan $\frac{3}{4}$ av frihetsåren gått till ända.

Vid den allmänna avvittning, som efter utfärdande av sagda avvittningsstadgar övergick de norrländska länen, därvid för odling tjänliga lägenheter uppsöktes och med omgivande skogsmark anslogos till nya hemman, vann ock nybyggesväsendet vidsträckt tillämpning till år 1860, då nybyggesväsendet åter begränsades, sedan uppmärksamhet blivit fäst därpå, att betydande områden av kronomarkerna under förevändning av nybyggesanläggning kommit under disposition av enskilda, vilka i stället för att ägna sig åt odlingsföretag riktade sina huvudsakliga strävanden på ett med största möjliga vinst bedrivet skogshygge, utan att akta på vare sig skogens framtida bestånd eller landets varaktiga uppodling.

I skrivelse den 25 maj 1860 bestämdes nämligen, att undersökning skulle verkställas å de avvitttrade överloppmarkerna för att utröna det sätt, på vilket de borde disponeras, i sammanhang varmed ytterligare anläggningar av nybyggen förbjödos, intill dess den anbefallda undersökningen försiggått.

Förbudet utsträcktes även till de oavvittrade kronomarkerna genom förordningen om kronoparkers bildande av den 21 december 1865. Denna utsträckning av förbudet upphävdes visserligen genom kungl. kungörelsen den 29 juni 1866, men påbjöds åter tillvidare genom kungl. brevet den 13 december 1867 för de delar av Väster- och Norrbottens läns lappmarker, som komme att falla ovanför den provisionella gränslinjen mellan lappmarkens kulturland och fjällbygd (den s. k. odlingsgränsen) samt genom kungl. kungörelsen den 19 december 1872 för den återstående delen av dessa lappmarker.

Enligt nu gällande avvittningsstadga för Väster- och Norrbottens läns lappmarker den 30 maj 1873 *kunna nybyggesanläggningar, med iakttagande av vissa föreskrivna villkor, därinom äga rum endast i sammanhang med den allmänna avvittningen och efter dennas fullbordande på odisponerad mark inom de till odling tjänliga delarna av landet.*

I § 2 av 1873 års avvittningsstadga föreskrevs, att i fråga om befrielse från skatt och ränta under vissa år m. m. skulle gälla vad särskilt vore eller bleve stadgat. 1749 års reglemente i avseende å frihetsårens antal gäller ännu för lappmarken.

Enligt 1873 års avvittningsstadga bestämdes vidare bland annat, att hemman och nybyggen skulle, så vitt tillgång funnes, erhålla skog

ej blott till husbehov, utan ock till avsalu, dock med den i § 1 av kungl. förordningen den 29 juni 1866 gjorda inskränkningen i dispositionsrätten till skogen (husbehov fritt, men eljest utsyningstvång).

Det skogsanslag, som vid avvitrting skulle tilldelas hemman eller nybygge, bestämdes efter beräkning 5,000—20,000 kvadratrev (441—1,763 hektar) för helt mantal och i förhållande därefter till större eller mindre hemmantal. Enligt till Norrlands-kommittén lämnade upplysningar hade skogsanslaget i medeltal kommit att utgöra 1,500—1,600 hektar för helt mantal, oberäknat impediment, eller vida mer än medeltalet, 1,102 hektar. Sedan Norrlands-kommittén den 16 november 1901 avgivit en framställning angående förändrade grunder för avvitrtingen i lappmarkerna, i vilken framställning även framhålls, att de stora skogsanslagen till hemman och nybyggen i lappmarken hade, trots det utsyningstvång varmed deras tillgodonjutande varit förenat, gjort dessa hemman och nybyggen synnerligen begärliga för trävarurörelsen, och att överflyttning av jord från den jordbrukande befolkningen till idkare av nämnda rörelse i oroväckande grad ägt rum och alltjämt syntes vara att befara, avgavs till 1905 års riksdag kungl. propositionen nr 88, däri hemställdes, bland annat, att vid avvitrtingen inom de områden av Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, beträffande vilka avvitrtingsutslag ännu icke meddelats, dels att för nybyggen, som hädanefter upplätes å odisponerade överloppsmarker nedom odlingsgränsen, skogsanslaget skulle bestämmas till 1,200 hektar för helt mantal,

dels ock att av skogsanslaget skulle omedelbart tilldelas de särskilda hemmanen eller nybyggena endast vad som efter noggrann, av avvitrtingslantmätaren med biträde av skogstjänsteman för varje särskilt fall förrättad undersökning ansåges erforderligt för nödigt husbehov, med hänsyn jämväl till förefintliga odlingslägenheter, men att återstoden av skogsanslagen skulle avsättas till allmänning, att för delägarnas gemensamma nytta förvaltas i enlighet med grunder, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Sedan sagda proposition av riksdagen bifallits, utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse den 20 april 1906 enligt ovanstående (kungl. kungörelse nr 36 1906).

De allmänna villkoren för nybyggens upptagande voro:

Nybyggen å kronomarker i de norra provinserna få upptagas under villkor

1) visst utmål skall provisionellt tilläggas nybygget, varefter vid skeende avvitrting ägovidden på karta avfattas och på marken utstakas.

2) Nybyggets storlek skall vara högst ett mantal och minst $\frac{1}{8}$ mantal utom överblivna mindre ägorymder, vilka såsom kronotorp kunna till odling upplåtas, varvid mantalet genom beräkning av till åker och äng dugliga lägenheter i enlighet med varje Orts skattningsmetod bestämmas samt behöflig betesmark och skog därefter anslås.

3) Viss tid skall föreskrivas, inom vilken nybygget bör företagas och fullföljas.

4) Räkta och kronotionde åsättas provisoriskt av lantmätare, då nybygget skall ingå i skatt, och bestämmas närmare, då avvitrningen övergår orten.

5) Frihetsår njutes från utskylder så till kronan som prästerskapet och kommunen. Deras antal lämpas efter det mer eller mindre arbete, som till odlingen fordras, och räknas från det årets slut, varunder avvitrningen vunnit laga kraft eller nybygget blivit på marken utstakat. Sedan $\frac{3}{4}$ av frihetsåren tilländagått, skall halva räntan och kronotionden under de återstående frihetsåren utgöras.

6) Byggnads- och odlingssskyldigheterna skola, efter hållen syn på stället, uti Konungens befallningshavandes tillståndsresolution bestämmas.

7) Syn hålles av kronobetjänt vart 3:dje år utan åbons betungande, därvid bör utrönas, om åbon fullgjort de byggnads- och odlingssskyldigheter, vilka i tillståndsresolution blivit föreskrivna, och om åbon befinnes hava utan skäl försummat sina åligganden, bör han icke allenast skiljas från besittningen, utan efter gångbart värde ersätta det i spännmål erhållna understödet.

8) Efter odlings- och byggnadsskyldigheternas fullgörande få nybyggerna ikläda sig skattenatur och i sådan egenskap i jordeboken införas, varom Konungens befallningshavande underrättar kammarkollegium och numera även domänstyrelsen.

Enligt kungl. domänstyrelsens berättelse för år 1911 rörande skogsväsendet utgjorde arealen av de till kronohemman och nybyggen inom Norrbottens och Västerbottens län hörande utmarker:

	Skogsmark	Impediment	Summa
Norrbottens län	353,474	317,787	*671,261 hektar
Västerbottens län	28,253	17,602	45,855 »
Summa	381,727	335,389	717,116 hektar

* Därav inom Juckasjärvi revir, omfattande delar av Juckasjärvi och Gellivare socknar 390,779 hektar.

II. Upplåtelse av skogstorp och odlingslägenheter inom de norrländska länen.

Genom kungl. brev den 29 maj 1891 medgavs, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter finge, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt, av domänstyrelsen på viss tid, ej överstigande 20 år, upplåtas till odling och bebyggande åt personer, som ägde god fräjd och vore fullt arbetsföra samt i övrigt funnos vara lämpliga.

Sedan den första upplåtelse tiden — vilken i allmänhet omfattade 15 å 20 år — gått tillända, upplåtos torpen på förnyat arrende under 20 år emot viss årlig avgäld att utgöras medelst dagsverken å kronoparken. Vid 1904 års riksdag framlades en ny kungl. proposition rörande skogstorpen. De viktigaste ändringar, som häri föreslogos, voro, dels att upplåtelseerna skulle komma att gälla även Västerbottens län, dels att den årliga avgäld, som skulle utgå efter frihetsårens utgång, skulle utgöras i penningar, dock med rätt för torparen, att, om han det önskade, i avräkning på avgälden få utföra dagsverken på kronoparken.

Resultaten av en av domänstyrelsen företagen undersökning av de i Norrbotten befintliga skogstorpen, vilkas antal vid sagda tid uppgick till omkring 440 stycken, hade visat, att torparna under den första tiden efter upplåtelsen i allmänhet haft svårt att reda sig och att de endast långsamt förmått framdriva odlingen på torpen, och att under sådant förhållande deras arbetsbiträde å kronoparkerna endast i mindre grad eller tillfälligt kunnat användas. I stort sett hade domänstyrelsen av det vunna resultatet icke kunnat erhålla annan uppfattning än att, när första upplåtelsestadiet genomgåtts, torpen vore ägnade att för kronoparkernas vård och fredhållning bliva av stort gagn, på samma gång större utsikt då syntes förefinnas för torparna, att, om de vore arbetsföra och sparsamma, erhålla en betryggad om än anspråkslös bärgning. Å andra sidan framstode dock såsom uppenbart, att dessa mycket små jordbruk och deras ekonomiskt svagt situerade innehavare vore i behov av all den lindring och det stöd, som kunde medgivas dem.

Kungl. Maj:ts proposition godkändes av riksdagen och de nya bestämmelserna utfärdades i kungl. kungörelsen den 27 maj 1904. Genom sagda kungörelse föreskrevs, att vidare upplåtelseer jämlikt kungl. brevet den 29 maj 1891 icke vidare finge äga rum.

De nya bestämmelserna överensstämde i huvudsak med dem, som förut stadgats rörande upplåtelseerna i Norrbotten. Även här förutsattes, att upplåtelseerna skulle vara för kronoparks vård och bevakning av gagn.

I sistnämnda kungörelse finnes däremot intet stadgande infört om skyldighet för torparen att utöva tillsyn och verkställa arbete inom kronoparken, utan finge frågan härom ordnas genom fritt avtal. Den efter frihetsåren utgående avgälden skulle utgöras i penningar, dock med rätt för torparen att, om han så önskade, i avräkning på avgälden utgöra dagsverken å kronoparken.

Ifrågavarande avgäld har i allmänhet vid de förnyade upplåtelserna av skogstorpen bestämts till 15 å 20 kronor årligen.

Förändringarna i 1904 års kungörelse hade till syfte att bereda torparen dels större frihet att ordna för sig, på sätt han funne fördelaktigast, dels en friare och mera tilltalande ställning inför den allmänna uppfattningen.

I promemoria den 30 augusti 1904 utfärdade domänstyrelsen föreskrifter för iakttagande vid tillämpning av nämnda kungörelse, därvid bl. a. föreskrevs, att till varje lägenhet, som i odlingsmark och tomtplats ej borde tilldelas större område än 3 å 5 hektar, skulle läggas erforderliga, i närheten belägna slåttermysrar eller röjningsland.

Norrlandskommittén föreslog i sitt den 27 oktober 1904 avgivna underdåniga betänkande bland andra åtgärder till vidmakthållande och stärkande av den jordbrukande befolkningen och utvecklande av jordbruket i Norrland och Dalarna jämväl upplåtande under vissa villkor av odlingslägenheter å kronoparker och oavvittrad mark. Säsom förutsättningar för dylika upplåtelser framhöll kommittén bl. a., att hinder icke mötte från skogsvårdens synpunkt, att odlingslägenheter i regel icke upplåtes annat än i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled samt att statens verksamhet i förevarande avseende borde förestavas mindre av en önskan att få se odlingar uppstå på kronoparkerna än av en benägenhet att i möjligaste mån tillmötesgå den icke bofasta befolkningens behov av jord. Staten borde därför ej taga initiativ i saken, utan borde avvakta, att efterfrågan ägde rum. Den enskilde finge själv åt sig utse den plats, där han ville slå sig ned, och sedan ankomme på staten att pröva, om upplåtelse av den avsedda jorden kunde tillåtas eller ej. Kommittén föreslog först en försökstid av 15 år, under vilken lägenhetsinnehavarens rättigheter skulle vara mera begränsade och i allmänhet lika skogstornas.

Efter försökstidens utgång skulle lägenhet, som funnes hava blivit behörigen uppodlad, bebyggd och hävdad, tillika med ett område i skogsmark av den omfattning — växlande mellan 20 och 50 hektar — som stadgas i 3 § av en utav kommittén föreslagen lag avskiljas från krono-

parken och till innehavaren upplåtas med sådan besittningsrätt, som tillkommer åbo å allmänt kronohemman.

Kommittén föreslog vidare, att om lägenheten icke vore belägen inom lappmarken den skulle åsättas ränta, motsvarande 2 % av den lägenheten tilldelade skogsmarkens värde, att årligen utgivas och att även lägenhet inom lappmarken skulle efter de 40 första åren åsättas dylik ränta. Lägenhet skulle dock ej kunna till skatte köpas.

Den 12 februari 1909 avgavs kungl. propositionen nr 43 om upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, vilken proposition av riksdagen bifölls med viss ändring i avseende å den föreslagna upplåtelse tiden, vilken bestämdes till 50 i stället för föreslagna 75 år, och utfärdades kungl. kungörelse den 18 juni 1909.

Genom sagda kungörelse förordnades, att å kronoparker inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må på ansökan till mindre bemedlade eller obemedlade, som äga god fräjd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel samt äga förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk, av domänstyrelsen på arrende upplåtas sådana till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, som där kunna vara att tillgå, allt under förutsättning antingen att sådant för skogens vård och bevakning finnes vara gagneligt eller att den jord, vars upplåtande begäres, är belägen i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled och hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter.

För betryggande av att det med upplåtelser avsedda ändamålet skulle kunna vinnas föreskrevs, att innan jordområde upplåtes till odlingslägenhet, visshet skulle inhämtas genom undersökning av i lantbruk kunnig person, att å området funnes tillräcklig för odling lämplig mark. Bland villkoren föreskrevs vidare, att 15 frihetsår skola åtnjutas och att lägenhetsinnehavaren skall vara skyldig att från och med det 16:de besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig avgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3,6 för hundra av dels det kapitalvärde lägenheten anses äga ouppodlad och obebyggd med den rätt till byggnadsvirke, varom nedan förmåles, dels den odlingshjälp, som till lägenhetsinnehavaren skall utgå utav 750 kronor.

Enligt kungörelsen ålåg det alltså lägenhetsinnehavaren att från och med 16:de besittningsåret erlægga en årlig avgift, i ungefärligt medeltal uppgående till nedanstående belopp enligt följande exempel:

Lägenhetens markvärde i ouppodlat och obebyggt skick, 5 har å 10 kr.	kr.	50: —
Värdet av till uppförande av lägenhetens åbyggnader erforderligt virke	»	450: —
Närvarande kapitalvärdet å för byggnadernas underhåll under upplåtelseiden beräknat virke	»	160: —
Odlingshjälp.....	»	750: —
	Summa kr.	1,410: —

3,6 % ränta härå = 50,76 kronor eller avrundat 51 kronor.

I fråga om hittills upplåtna lägenheter har beloppet av de årliga avgifterna varierat mellan 40 och 60 kronor.

I punkt 15 av kungörelsen föreskrives, att lägenhetsinnehavaren skall äga rätt att av allmänna medel i odlingshjälp erhålla 750 kronor, varav utbetalas $\frac{1}{3}$, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, $\frac{1}{3}$, då manbyggnaden är färdig och godkänd och $\frac{1}{3}$, då minst 1 hektar åker är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

I punkt 9 av kungörelsen föreskrives, att lägenhetsinnehavare skall äga från kronans mark erhålla dels efter utsyning behövt virke till lägenhetens åbyggnader och nödiga hägnader samt gagnvirke till övrigt husbehov, dels ock efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand.

I punkt 19 av kungörelsen bestämmes, att innehavare av skogstorp skall äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under femtio år samt i övrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrivits rörande ovannämnda odlingslägenheter.

På grund av vissa motioner vid 1912 års riksdag och skrivelse i anledning därav till Kungl. Maj:t den 7 maj 1912, har Kungl. Maj:t den 4 oktober 1912 anbefallt domänstyrelsen att vidtaga åtgärder i syfte att vederbörande skogstjänstemän skulle, i den mån deras tid därtill lämnade tillfälle, undersöka och, där så finnes lämpligt, kartlägga ej mindre sådana större sammanhängande, till odling dugliga områden å kronoparker och kronoöverlopsmarker i de sex nordligaste länen, som voro belägna i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled, därvid områdena jämväl borde genom utstakning provisionellt fördelas i odlingslägenheter av lämplig storlek, allt under förutsättning att hinder från skogsvårdens synpunkt icke förefunnos för upplåtande av lägenheterna, än även sådana å berörda kronomarker belägna områden, vilka, utan att vara belägna vid odlad bygd eller kommunikationsled, vore tjänliga till odling och vilkas upplåtande

kunde anses vara gagneligt för skogens vård och bevakning. Vad sålunda föreskrivits skulle dock icke utgöra hinder för användande av dittills brukliga förfaringssätt vid upplåtande av odlingslägenheter.

Med anledning härav utfärdade domänstyrelsen den 22 november 1912 cirkulärskrivelse i detta hänseende till samtliga skogstjänstemän i de sex nordligaste länen.

Till 1913 års riksdag avgav Kungl. Maj:t, enligt vad förut nämnts, proposition nr 174 med förslag till ändringar i punkterna 8 och 19 av kungl. kungörelsen den 18 juni 1909, vilken proposition av riksdagen bifölls. På grund härav har Kungl. Maj:t den 17 oktober 1913 utfärdat kungörelse angående ändrad lydelse av dessa punkter.

Enligt denna kungörelse skulle avgiften för odlingslägenhet enligt punkt 8 i kungörelsen uppgå till 3,6 % av dels det kapitalvärde, lägenheten ansåges äga vid tiden för upplåtelsen, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej finge sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels ock den odlingshjälp, som komme att utgå till lägenhetsinnehavaren. I kapitalvärde skulle alltså ej inräknas värdet av det byggnadsvirke, som lägenhetsinnehavaren hade rätt att få utstämplat å kronopark.

Den avgäld, som enligt ett förut angivet exempel skulle uppgå till 51 kronor, skall jämlikt dessa bestämmelser nedsättas på följande sätt:

Lägenhetens markvärde i ouppodlat och obebyggt skick,

5 har à 10 kronor	kr. 50: —
odlingshjälp	» 750: —
	<hr/>
	Summa kr. 800: —

3,6 % ränta härå = 28,80 eller avrundat 29 kronor.

Enligt punkt 19 i kungl. kungörelsen den 18 juni 1909 skall skogstorpäre äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under 50 år.

Genom den förändrade lydelse sagda punkt erhållit uti kungl. kungörelsen den 17 oktober 1913 skall innehavaren av skogstorp, som väl hävdats detsamma, äga att vid utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under 50 år, med rätt att tillgodonjuta enligt föregående upplåtelse möjligen återstående frihetsår.

På sätt förut nämnts hade skogstorparna jämlikt hittills gällande bestämmelser erhållit hjälp av statsmakterna dels med ett kontant bidrag av 500 kronor dels ock med kostnadsfritt byggnadsvirke.

Genom kungl. kungörelsen den 17 oktober 1913 har emellertid medgivits, att, därest innehavare av skogstorp erhållit torpet på arrende under 50 år, han skall äga rätt att av allmänna medel erhålla — utöver honom jämligt äldre bestämmelser tillkommande statsbidrag å 500 kronor — ytterligare 250 kronor eller sålunda tillhopa 750 kronor. Av sistnämnda belopp skall, i den mån detsamma icke redan uppburits, utbetalas $\frac{1}{3}$, då torpets uthusbyggnad är färdig och godkänd, $\frac{1}{3}$, då manbyggnaden är färdig och godkänd, samt återstoden, då minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

Beträffande arrende, som i detta moment avses, skola i övrigt uti tillämpliga delar lända till efterrättelse de bestämmelser, som i denna kungörelse meddelats angående odlingslägenheter; ägande domänstyrelsen att i fråga om upplåtelsevillkoren föreskriva erforderliga jämkningar.

I samma dag utfärdad kungl. kungörelse har föreskrivits, att skogstorp, som fortfarande har kontrakt enligt äldre bestämmelser, skall, där han ej erhållit torpet på arrende (på 50 år), äga att av honom tillkommande statsbidrag å 500 kronor uppbära $\frac{1}{2}$, då uthusbyggnad är färdig och återstoden, då manbyggnaden är färdig.

Vid 1913 års riksdag väcktes ock en motion med hemställan att riksdagen ville medgiva skogstorp, ytterligare förmåner i avseende å statsbidragets utbetalande jämligt mom. 19 nämligen så, att av statsbidraget, 750 kronor, skulle i den mån detsamma icke redan uppburits utbetalas $\frac{2}{3}$, i den mån arbetet fortskrede, och återstoden, då torpets åbyggnader voro färdiga och godkända samt minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, vore bruten och försvarligt hävdad såsom åker, och att innehavare av skogstorp, vilken ej erhållit torpet på arrende, skulle äga att av honom tillkommande statsbidrag å 500 kronor uppbära $\frac{2}{3}$ i den mån arbetet fortskrede, och återstoden, då torpets åbyggnader voro färdiga och godkända.

Riksdagen ansåg motionen behjärtansvärd men framhöll, att dessa förmåner borde utsträckas även till innehavare av odlingslägenheter samt anhöll hos Kungl. Maj:t om utarbetande av sådan ändring i gällande föreskrifter i fråga om ordningen för utbetalande av statsbidrag åt skogstorp och lägenhetsinnehavare, att detsamma måtte åtminstone delvis kunna i mån av byggnads- och odlingsarbetets fortgång till vederbörande utbetalas oberoende därav, att varken uthus eller manbyggnad blivit färdig och godkänd eller föreskrivet odlingsarbete helt fullgjorts.

Domänstyrelsen har ock genom nådig remiss den 17 oktober 1913

anmodats uppgöra och inkomma med förslag till av riksdagen sålunda ifrågasatt ändring.

Av nedanstående sammanställning över skogstorp och odlingslägenheter vid 1912 års utgång framgår, att sammanlagda antalet skogstorp vid sagda tid utgjorde

	843	
och sammanlagda antalet odlingslägenheter.....	341	
eller tillhopa		1,184 st.

Fördelade på de skilda länen utgjorde de:

I Norrbottens län:	skogstorp	453	
	odlingslägenheter	85	538
I Västerbottens län:	skogstorp	390	
	odlingslägenheter	238	628
I Västernorrlands län:	odlingslägenheter		7
I Gävleborgs län:	»		1
I Kopparbergs län:	»		10
		Summa	1,184 st.

Därjämte förekommer en fjärde form för upplåtelse av nybygge med full äganderätt efter en försökstid av 14 år å vissa delar av Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog i Norrbottens län enligt riksdagens skrivelse den 24 maj 1909, en form för upplåtelse, som dock är av mindre omfattning.

Motiv.

Då nu den s. k. nybyggesupplåtelsen, innebärande äganderätt till marken, vilken ordning för upplåtelse enligt avvitringsstadgan den 30 maj 1873 endast får äga rum i sammanhang med den allmänna avvitreringen, faktiskt upphört därigenom, att avvitring numera övergått större delen av Norrland, och då, såsom av det ovan sagda framgår, upplåtelse av mark till kronatorp blivit i huvudsakliga delar likställd med upplåtelse av odlingslägenhet, kvarstår den sistnämnda ordningen såsom den huvudsakligen numera ensamt tillämpade för upplåtelse av mark till odling och bebyggande i Norrland. Denna upplåtelse innebär, såsom av det förut sagda framgår, arrenderätt till kronan tillhörig mark under 50 år. Det har emellertid visat sig, att angivna sätt att komma i besittning av jord för skapande av hem icke vunnit i det hela taget någon större

anslutning från befolkningens sida eller åtminstone icke ensamt kunnat fylla måttet av föreliggande behov. Besittaren å en dylik odlingslägenhet torde hava den känsla att, då resultatet av allt arbete han utför och alla kostnader han nedlägger å lägenheten dock till sist bliver statens egendom, han kommer att sakna det verkligt levande intresset för sin uppgift. Man må ju nämligen taga i beaktande, att uppodling av jord och bebyggande i dessa trakter äro förenade med så oändligt mycket mera möda och kostnad än i sydligare orter av vårt land. Dock finnas i dessa trakter stora skaror ungdom, uppväxta i jordbrukarehem, vilka icke skulle önska något högre än att möjlighet bereddades att under för dem tilltalande och betryggande former skapa egna hem, i stället för att de nu lockas antingen att emigrera till främmande land eller till städernas industrier med dess högre förtjänster än vad jordbruket kan lämna. Att i förevarande hänseende kunna åstadkomma rättelse och skapa en ordning för upplåtelse av mark, som bleve för Norrlands befolkning tilltalande och vunne anslutning, synes undertecknade vara en synnerligen behjärtansvärd sak, jämväl om det skulle ske med större uppoffring från statens sida än vad hittills vore fallet. Därigenom skulle tusentals söner av landsbygdens befolkning i Norrland kunna bevaras åt jordens odling och där skapa egna hem. Därvid bör ock efter undertecknades mening den nya ordning för upplåtelse av jord, som skulle söka vinnas, medföra verklig äganderätt till den upplåtna jorden. Det torde nämligen vara så, att lantbrukaren i allmänhet eftertraktar sådan rätt till den jord, å vilken han skall nedlägga varaktigt arbete. Skall han särskilt under ett hårt klimat och kort jordbrukstid med iver ägna sig åt lantbrukshållningen, vill han hava den trygghet och fördel, som äganderätten medförer.

Vid beaktande av de möjligheter, som i förevarande hänseenden föreligga, framträda *två uppslag*, som synas undertecknade synnerligen beaktansvärda, nämligen *upplåtande till kolonisation av dels under enskildas disposition varande så kallade ströängar, och dels kronan omedelbart tillhöriga myrmarker eller andra marker, lämpade för odling*, där de senare äro belägna i större sammanhängande områden, så att upplåtelse kanske till ett flertal bebyggare å samma område. Man bör nämligen söka ordna så, att dylika egnahemsområden icke bliva liggande enstaka, utan såvitt möjligt sammanföras i byar, enär svårigheter för såväl lägenhetsinnehavaren som kommunala myndigheter härav föranledas med hänsyn till vägar, barns skolgång med mera.

Innan vi vidare utveckla vår tanke om upplåtelse till kolonisation av under enskildas disposition varande så kallade ströängar, vilja vi något *Bihang till senaste riksdagens protokoll 1914. 10 saml. 58 häft. (N:is 137—138) 4*

redogöra för dessa ängars ställning med avseende å äganderätten till dem och därmed sammanhängande förhållanden.

*Redogörelse
ang. strö-
ängar.*

Inom Kopparbergs län och de norrländska länen finnes ett stort antal å kronans mark belägna delvis starrbevuxta myrar, vilka vid nybyggesanläggning till större eller mindre delar insynats till slätterlägenheter, och därefter, även om de vid avvittring eller storskifte kommit att omslutas av mark, som bibehållits i kronans ägo, tilldelats hemman och nybyggen, utan att genom bestämda rålinjer skiljas från kronans omkringliggande mark.

De enskildas fria dispositionsrätt till dessa ängslägenheter äro olika.

Inom Dalarna är den i regel inskränkt till viss tid, varefter kronan äger inlösa dem efter värdering eller på annat sätt.

Sålunda har Kungl. Maj:t exempelvis genom nådigt brev den 3 september 1885 bestämt, att å Älvdalens kronopark belägen myrmark, som disponerats av enskilda, finge bibehållas i orubbad besittning under 20 år, men därefter av kronan lösas efter »mätismanna ordom».

I fråga om Norrbottens och Västerbottens län, varest det vida övervägande antalet sådana ängar finnas, är den enskildes rätt till ängarna reglerad genom bestämmelser i särskilda nådiga brev, såsom nådiga brevet till lantmäteristyrelsen den 12 juli 1878 angående de å kronoparker inom Arvidsjauras socken belägna hemman och nybyggen tillhöriga ängar, nådiga brevet till samma styrelse den 20 juni 1879 angående de å kronoparker i Västerbottens läns lappmarker belägna hemman och nybyggen tillhöriga ängar, i vilka nådiga brev Kungl. Maj:t förklarar, att de flera eller färre inom kronoparks område belägna ängslägenheter, vilka tillhörde hemman eller nybyggen, måtte, utan att från kronoparken genom uppdragna rågångar skiljas, bliva, innan de kunna mot annan mark utbytas, tills vidare under hemmanet eller nybygget bibehållna, varjämte Kungl. Maj:t medgivit, att det virke, som till behövliga hässjor och hölador vid dessa ängslägenheter åtginge, finge tills vidare efter anvisning av revirförvaltaren från kronoparken hämtas. Ifrågavarande ängslägenheter, vilka bilda enklaver inom kronoparkerna, omfatta i regeln ej större sammanhängande myrtrakter, utan allenast spridda starrbevuxna delar av moss- och myrmarker.

Den 27 augusti 1908 skrev kungl. domänstyrelsen till Kungl. Maj:t och framhöll önskvärdheten, att dessa ängar kunde få återförvärvas till kronan genom köp.

Genom kungl. brev den 11 juni 1909 meddelade Kungl. Maj:t, efter därom till riksdagen avlåten och av denna bifallen proposition, att

köpeskillingarna för vissa kronoegendomar, som under åren 1910—1912 försålles, finge användas även till inlösen av ströängar i Norrland och Dalarna. Några inköp av sådana ängar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker hava visserligen icke sedan dess kommit till stånd, men skilda framställningar hava inkommit från en del hemmansägare, i bl. a. Stensele socken, om att kronan ville inköpa till deras hemman hörande på kronoparker belägna ströängar; i anledning varav domänstyrelsen uppdragit åt vederbörande revirpersonal att i samband med övriga tjänsteförrättningar i sådana fall, där ett inlösande av dylika ängar funnes vara önskvärdt med hänsyn till upplåtelse av odlingslägenheter eller till utförande av dikning över kronan tillhöriga sumpmarker, varav ängarna berördes, söka träffa skriftliga överenskommelser om ett förvärv till skäligt pris för kronans räkning av dylika ängar och sedan med dessa överenskommelser inkomma till domänstyrelsen.

Den ungefärliga arealen av befintliga ströängar, i den mån dessa år 1905 kunnat av vederbörande jägmästare angivas, utvisas av härvid såsom bilaga fogade tablå.

Av denna utredning framgår, *dels* att en reglering av ströängarna måste anses vara ur flera synpunkter synnerligen önskvärd, *dels* ock att de nuvarande innehavarna *icke* torde kunna frånhändas rätten till ängarna, utan att ersättning därför lämnas. — Det lär ock vara uppenbart, att en del av dessa ängar böra i skogsvårdens intresse återförvärfvas till kronan, vadan uppodling och bebyggande av *sådana* ängar icke synes vara tillrådligt, men att åter en annan del dylika ängar väl skulle lämpa sig till jordbrukslägenheter. Att kronan skulle genom inlösen eller ägoutbyte förvärva ängar av det senare slaget för att därefter genom upplåtelse till enskilda eller sammanläggning med redan upplåtna odlingslägenheter främja deras bebyggande torde i regel bliva ekonomiskt ofördelaktigt och understundom innefatta en onödig omgång. Det synes därför vara förtjänt av övervägande, om det icke må kunna medgivas den nuvarande ägaren av ett hemman, till vilken en ströäng av senast antydda beskaffenhet hör, rätt och befogenhet att själv till annan upplåta ängen till odling och bebyggande och i sammanhang därmed få den från hemmanet avsköndrad såsom en självständig lägenhet, som finge med full äganderätt av bebyggaren besittas. Kunde därjämte kronan genom lämpligt anslag av skog i form av dels viss utsyningsrätt i ungefärligen samma omfattning, som för odlingslägenhet är stadgat, och dels betesrätt

Motiv.

å angränsande skogsmark, främja bebyggandet, så lider intet tvivel om att genom ett dylikt tillvägagångssätt goda och begärliga egnahem skulle skapas, och kolonisationen med minsta uppoffring för kronan kraftigt understödjas i en riktning, som vore för befolkningen tilltalande och eftersträvad. Särskilt synes det ligga nära till hands, att söner till ägare av ströängar bereddnes möjlighet att å dessa skapa för sig egna hem. Den möjligheten åter, att säljaren av en ströäng komme att skörda alltför stor ekonomisk vinst genom kronans eventuella tillskott av rätt till skogsfångst och bete, kunde förebyggas genom någon kronans prövning av försäljningen.

Beträffande den andra ovan antydda ordningen för upplåtelse av mark till egnahem å under kronans omedelbara disposition befintliga större sammanhängande myr- eller andra odlingsbara marker, bör genom statens försorg undersökning och utredning verkställas, varest å kronoparken inom olika kommuner lämpliga områden må kunna avsättas, för att å dem upplåta egna hem med äganderätt och samma rätt till skogsfångst och bete, som ovan antytts beträffande ströängarne».

Den uti motiveringen omförmälda, densamma bifogade tablå var av följande utseende:

»Ungfärlig arealuppgift å av enskilda disponerade ströängar å kronans marker inom vissa revir år 1905 (i hektar).

<i>Luleå distrikt.</i>		Kronoparker.	Kronoöverlopsmarker.
Torneå revir	3,193.53	
Tärendö »	132.68	
Jockmocks revir	3,508.78	
Storbackens »	733.50	
Pärlälvens »	36.25	
		<hr/>	
		7,604.74	
 <i>Skellefteå distrikt.</i>			
Vargiså revir	1,452.46	
Malmesjaur's revir	1,758.28	
Övre Byske »	2,451.24	
Arvidsjaur »	4,284.48	
Norsjö »	4,244.42	
Burträsk's »	95.51	
		<hr/>	
		14,286.39	

Umeå distrikt.

Hällnäs skola	348.46	
Norra Lycksele revir	3,849.63	92.58
Ödöra » »	2,745.60	172.48
Åsele »	2,501.27	
Sorsele »	7,365.77	6,000.00
Stensele »	4,275.79	
Vilhelmina »	5,035.55	
Fredrika »	1,724.05	73.52
Bjurholms »	2.10	
Anundsjö »	91.41	
	<u>27,939.63</u>	<u>6,538.58</u>
		<u>27,939.63</u>
		<u>34,478.21</u>

Mellersta Norrlands distrikt.

Täsjö revir	2,210.18
Luleå	7,604.74
Skellefteå	14,286.39
Umeå	34,478.21
Mellersta Norrlands	<u>2,210.18</u>
	<u>58,579,52</u>

Herr *Hellberg* hemställer i sin motion, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning, i vilken utsträckning och på vilka villkor Kungl. Maj:t och kronan måtte inlösa å kronoparker inom de nordligaste länen befintliga, disponerade ströängar för att sedermera upplåta dem till odlingslägenheter och därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill denna utredning kan giva anledning. *Herr Hellbergs motion.*

Till stöd för nämnda hemställan har motionären åberopat motiveringen i en av honom vid innevarande års första lagtima riksdag inom andra kammaren väckt motion nr 3 med enahanda yrkande; varande berörda motivering av följande lydelse:

»Emigrationen har förorsakat vårt land stora förluster av andlig och fysisk kraft. Dessa orsaker äro många och djupgående. I huvudsak ha de varit av social och framför allt ekonomisk art, däribland jordbrukets tryckta läge och dåliga utkomstmöjligheter samt dessutom och icke minst i svårigheten att över huvud erhålla jord att bryta och bruka. Bristande fosterlandskärlek har icke föranlett och föranleder ingen emigration. För

att minska denna senare bör jord hållas i beredskap åt dem, som vilja starta nya jordbruk. En sund jordbrukande befolkning är ett livsvillkor för ett folk, som ej vill urarta. Men det bör då göras så lätt som möjligt icke allenast att få jord, utan även att få ypperlig sådan. Jord av det senare slaget finnes i överflöd i Norrland. Men den är i närvarande stund ej tillgänglig. Vill man göra den åtkomlig, skall man därmed giva många tusen människor hem och härd och bröd och sålunda på samma gång i hittills oanad utsträckning bidraga till kultivering av vårt vidsträckta övre Norrland. Härmed ett förslag därtill.

I övre Norrland, särskilt de inre delarna därav, finnas ofantliga arealer odlingsbara myrmarker. Dessa äro lappmarkernas förnämsta odlingsmark och i tiotusental hektar belägna å kronoparkerna. Den allra bästa delen av dessa vidder, nämligen de myrar, vars torv bildats av starr, fräken och dylikt, och i vilkas vegetation tuvdunet och vitmossarna ännu ej inkommit, äro såsom bekant som s. k. ströängar tilldelade böndernas hemman och kallas därför »dispencerade».

Dessa ströängar eller slättermyrar härleda sig från avvitrtingen. Före avvitrtingen var nämligen mark och skog gemensamt. Bönderna hade då lagt sig till med en mängd ströängar, vilka de vid avvitrtingen ville behålla, något som de också fingo. Ängarna skattelades. Sedermera fingo de skog i förhållande till den skatt, som åsattes den odlade jord, de hade, plus ströängarna.

Dessa ängar äro strödda litet varstades å kronoparkerna. På en del ställen äro de till nytta och gagn för bönderna, men i många fall äro de så avlägset belägna, att de ej äro till nämnvärt gagn för någon. Och i rätt många fall har jag mig bekant, att bönderna till och med övergivit dem på dessa grunder.

Förr i tiden, innan odlingen kommit sig i gång, voro de mera behöfveliga. Då voro myrarna de enda ställen, där bönderna kunde få hö. Åkern användes endast till potatis- och kornodling. Då behövdes foder till kreaturen och till gödsling. Sedan de nu börjat tillgripa den bättre fasta odlingsmarken samt börjat odla den omkring byarna belägna, omfattande myrmarken, äro de icke i så stort behov av ströängarna. En annan sak, som även spelar en stor roll, är att slättermyrarna förr voro mera givande. De slogos då nämligen endast vart tredje år, men numera, då befolkningens antal ökats, slå de dem vartannat år. De tåla inte vid oftare avmejning, de minska i annat fall avkastningen allt för mycket, »de växa ut sig» som det heter.

I de fall, då bönderna fortfarande bruka dem, äro de till visst gagn för hemmanet, det kan ej förnekas, men den ekonomiska fördelen av deras

bibehållande är ej så stor, som man vid första ögonblicket skulle tro. Hövärdet i en hässja beräknas till högst 5 kronor. För att åstadkomma en hässja behöves i gynnsammaste fall ett mans- och ett kvinnodagsverke. Om bonden, som numera ofta är fallet, måste lega arbetskraft, nödgas han betala det förra med 4 och det senare med 2 kronor, tillsammans 6 kronor. Alltså redan ifrån början ett dåligt ekonomiskt utbyte. Därtill kommer en annan sak, nämligen hemforslingen. Denna kan ej göras sommartiden, utan först på snöföre. Och de, som bo långt borta, hinna ej få hem en skrinna på dagen, utan få samla ihop på en närmare belägen plats. Vid tidigt frusen myr är det lätt att få hem höet, men vid sur myr, vilket inträffat de sista 5 åren i Västerbottens lappmark, kan det få stå ända till våren, då det är i det närmaste urlakat och med så gott som intet näringsvärde — såvida ej renarna under sin vandring ätit upp det. Samma är förhållandet vid snörika vintrar, såsom den sista, då det är så gott som omöjligt att komma åt det. Ett sådant hö blir alldeles för dyrt i förhållande till kvaliteten, till avbärgnings- och hemforslingskostnaderna.

Bönderna själva inse, att det ekonomiska värdet av dessa ängar icke är så stort, och hava i många fall ingenting emot att avstå från dem, naturligtvis mot skäligt vederlag. De hemställa ofta hos revirförvaltarna att få sälja dem till staten.

Även från skogsskötselns synpunkt vålla dessa ängar stora svårigheter. En såsom behövlig ansedd avdikning av vattensjuka och försumpade marker låter sig ej göra, då, som bekant, avloppsdiken icke få framdragas över annans mark, härvidlag ströängarna, med mindre förut blivit gjord en ofta mycket kostsam utredning av lantbruksingenjör. Så till exempel blir kronan ofta hindrad att uppremsa en i många fall försumpande bäck på den grund, att denna under sitt lopp även passerar en eller annan slättermyr. Det lägger ock samtidigt hinder i vägen från synpunkten att genom ett i övrigt önskvärt arbete mången gång bereda arbetsförtjänst.

Dessa ängar skulle dock under andra förhållanden kunna bliva till en oskattbar välsignelse. De äro nämligen av den beskaffenhet, att man efter utdikning endast har att sätta plogen i dem för att få de saftigaste och rikaste skördar, varpå jag med egna ögon sett flera exempel. Riksdagen har medgivit rätt för svenska medborgare att under vissa villkor slå sig ned på kronoparker. Men i regel äro de utstakade torpen av jämförelsevis litet värde, mot vad de skulle kunnat vara, om man haft tillfälle att i stället tillgå dessa ängar. Förhållandet är nämligen oftast nog så, att vid utstakande av ett skogstorp vederbörande förrättningsman

varit hänvisad till att taga, förutom en skogsbacke, den odisponerade, oftast nog grunda och för odling minst lämpliga remsan av myren. Men själva den stora, härliga, för odling enastående lämpliga myren, som skulle kunna bli till så stor välsignelse, den får inte användas, därför att den är »disponerad». Några höhässjor skola stå hindrande i vägen för en i annat fall alldeles sällsynt storartad möjlighet till kultivering av övre Norrland. Jag har på ett jämförelsevis ringa område inom Lyckelse socken, välbeläget, sett flera enstaka, disponerade ängar, på vilka gott skulle kunna utstakas 10 kronotorp å varje, och andra finnas, varest ännu flera lära kunna placeras. Å t. ex. Rämens stora kronopark inom samma socken kan efter de uppgifter, jag inhämtat, gott ett par hundra odlingslägenheter upplåtas å därvarande disponerade och odisponerade myrmarker. Men å enbart odisponerade myrmarker å denna park kunna endast ett fåtal och därtill mindre goda odlingslägenheter upplåtas, då de disponerade ängarna härstädes såsom överallt annanstädes stänga så gott som all odling på kronoparken, därför att de hindra avdikningen och således lägga hinder i vägen för utstakande av torp. I detta sammanhang vill jag erinra om, att övre Norrlands myrar och kärrmarker erbjuda särdeles goda lutningsförhållanden av 2 å 3 : 1000, ja, mången gång 10 å 20 : 1,000 såsom förhållandet ofta är i Västernorrlands län. Detsamma gäller även i de inre delarna av Norr- och Västerbotten.

Då dessa disponerade myrar enligt mitt förmenande äro, just till följd av att de äro »disponerade», till stort hinder för kronan och det allmänna bästa, anser jag, att staten bör inlösa dem mot skäligt vederlag, dika ut dem, upplåta dem till odlingslägenheter och på så sätt göra dem fruktbarande. Vad storartad betydelse för övre Norrlands utveckling och kultivering detta skulle få, torde ej vidare behöva tydliggöras. Det är i alla händelser en fråga, som förr eller senare måste fram.

En fråga av stor vikt är kostnadsfrågan. Storleken av densamma ävensom sättet för inlösningen jämte utsträckningen av den senare får en blivande, eventuell utredning avgöra. Beträffande denna senare tager jag mig friheten hänvisa till det förslag om kronoinlösen av ströängarna, som på annan grund — hinder för en rationell renskötsel — ingivits till regeringen av landshövdingen i Norrbottens län. Ett längre referat av nämnda förslag närslutes här såsom bilaga.

Jag har till ett antal sakkunniga i denna fråga — överjägmästare, jägmästare, jordbrukskonsulenter, lantbruksingenjörer, hushållningssällskapens sekreterare — utsänt ett spørsmål, i vilket jag anhållit om ett uttalande om den eventuella önskvärdheten av att kronan inlöste å krono-

parker befintliga, disponerade ströängar för att sedan upplåta dem till odlingslägenheter. De inkomna svaren följa här nedan såsom bilagor.»

Beträffande innehållet uti ifrågavarande bilagor tillåter sig utskottet hänvisa till sistberörda motion, vid vilken de funnos fogade.

Frågan om åstadkommande av en planmässig och omfattande kolonisation och odling av Norrland är utan tvivel, såsom i förevarande motioner med styrka framhållits, av utomordentlig betydelse för hela vårt lands utveckling och för vårt jordbruks framtid. Det har alltmera framstått såsom ett statsintresse av synnerlig vikt att genom ett utvidgat och underlättat tillgodogörande av de stora odlingsmöjligheter, som den svenska jorden ännu i betydande utsträckning torde erbjuda i landets nordligare delar, skapa nya, självständiga jordbrukshem inom det egna landets gränser. Det norrländska kolonisationsproblemet, i sig självt så betydelsefullt, har naturligt nog under senare årtionden vunnit ökad aktualitet genom den uppmärksamhet, som från det allmännas sida i allt högre grad ägnats åt emigrationsspörsmålet samt önskvärdheten att i naturligare banor inleda de strömningar, vilka förmått den jordbrukande lantbefolkningen att övergiva den egentliga landsbygden och jordbruket för att i stället uppsöka städer och industrisamhällen.

Nu föreliggande motioner avse samtliga genomförandet av snara och genomgripande åtgärder för lösningen av norra Sveriges kolonisationsfråga. Uti ingendera av motionerna synes vara förbisett, hurusom statsmakterna i ett flertal hänseenden — såsom utskottet skall tillåta sig att här nedan något närmare belysa — varit och äro verksamma för en sådan lösning, men det framhålles i desamma på ett enligt utskottets mening övertygande sätt, att vad som i sådant avseende åtgjorts icke motsvarar de hysta förväntningarna eller eljest befogade önskemål.

Ett fortsatt arbete, kraftigare och mera målmedvetet än det hittills utförda, för fullföljandet av uppgiften att befrämja de norrländska ödebygdernas fortgående uppodling och bebyggande, framstår uppenbart såsom det gemensamma syftemålet i förevarande motioner. Om än de i desamma angivna synpunkter och riktlinjer icke helt sammanfalla och de medel och uppslag, som däri förordats, delvis äro skiljaktiga och av olika räckvidd, är dock målet, vartill samtliga ifrågavarande motionärer syfta, oförtydbart det nämnda. Denna överensstämmelse i en strävan, som utskottet för sin del på det livligaste delar, har synts utskottet

Bihang till senaste riksdagens protokoll 1914. 10 saml. 58 häft. (Nr 137—138). 5

Utskottet.

lämpligen böra föranleda ett upptagande av ifrågavarande motioner till gemensam handläggning.

Statens verksamhet till främjande av odling och kolonisation i norra Sverige är, som bekant, för närvarande — sedan de endast i sammanhang med den allmänna avvitringen tillåtna nybyggesupplåtelse-erna numera faktiskt upphört — huvudsakligen inskränkt till upplåtande av så kallade odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen i enlighet med villkor och bestämmelser, föreskrivna i kungl. kungörelser den 18 juni 1909 och den 17 oktober 1913. Därjämte hava tidigare å kronoparker inom Norrbottens och Västerbottens län upplåtelser till odling och bebyggande ägt rum av vissa därtill tjänliga lägenheter, kallade skogstorp. Då emellertid, jämlikt stadgande i förstnämnda kungl. kungörelse, utlämnande av nya skogstorp upphört och de redan upplåtna skogstorpen blivit i huvudsakliga delar likställda med odlingslägenheterna, kvarstår — något, som jämväl i motionerna påpekas — upplåtande av dylika lägenheter såsom den enda tillämpade formen för bildande av nya jordbrukshem å kronans ifrågavarande områden.

För de vid dessa lägenhetsupplåtelser — vilka, som bekant, allenast avse nyttjanderätt — fästade närmare villkor och bestämmelser synes i förevarande motioner av herr Kvarnzelius m. fl. och herr Staaff m. fl. ävensom herr Lindman m. fl. vara tillräckligt utförligt redogjort. Utskottet vill inskränka sig till att erinra om de direkta åtgärder, varmed statsmakterna avsett att, på ett mera positivt sätt än medelst blotta tillståndet att bruka och bebygga kronan tillhörig mark, främja och underlätta upplåtandet av odlingslägenheter. Det är, kan man säga, huvudsakligen i tre avseenden, som staten sökt att åt dessa upplåtelser förläna ökad omfattning och ökad begärlighet.

Vad först beträffar den ordning, i vilken odlingslägenheter *tillkomma samt tillhandahållas* arrendesökande, har denna ordning från början otvivelaktigt varit föga ägnad att för den enskilde underlätta åtkomsten av dylik lägenhet. Enär upplåtelser av ifrågavarande slag äga rum från under skogsstatens vård och förvaltning stående statsegendom, hava dessamma, naturligt nog, helt och hållet förmedlats och verkstälts av vederbörande skogsstatstjänstemän, vilka — efter en vidlyftig procedur med undersökningar, utredning och yttranden rörande det för upplåtelse ifrågasatta områdes beskaffenhet att ur skogsvårds- med flera synpunkter kunna jämlikt bestämmelserna i ämnet bliva föremål för upplåtelse — äga att, före kontrakts upprättande med sökanden, därtill inhämta domänstyrelsens medgivande. Initiativet till odlingsföretag har däre-

mot helt varit överlämnat åt den enskilde, då från det allmännas sida inga som helst förberedande åtgärder vidtagits för att lämna sökande någon ledning eller anvisning, varest jordbrukslägenhet lämpligen kunde beredas. Denna omständighet liksom även den stora tidsutdräkt, som prövningen av inkomna ansökningar vanligen måst vålla, har givetvis inneburit allvarliga olägenheter, som emellertid statsmakterna numera sökt att i någon mån avlägsna.

I anledning av framställning från riksdagen har nämligen, såsom framhålls i nyssnämnda motioner, Kungl. Maj:t i skrivelse till domänstyrelsen den 4 oktober 1912 anbefallt styrelsen att vidtaga åtgärder i syfte att vederbörande skogsstatstjänstemän skulle, i den mån deras tid därtill lämnade tillfälle, undersöka och kartlägga till odling dugliga områden, därvid områdena jämväl borde genom utstakning provisionellt fördelas i odlingslägenheter av lämplig storlek, allt under förutsättning att lägenheternas upplåtande vore ur skogsvårdens synpunkt lämpligt.

Emellertid torde, såsom senare skall beröras, sagda olägenheter kvarstå väsentligen oförminskade, enär skogsstatstjänstemännen knappast torde disponera tillräcklig tid för ifrågavarande, vid sidan av deras egentliga verksamhet, liggande undersöknings- och kartläggningsarbeten.

Om statsmakterna sålunda haft uppmärksamheten riktad på önskvärdheten av ett mera ändamålsenligt tillvägagångssätt vid upplåtande av odlingslägenheter, hava även tid efter annan ändringar genomförts beträffande de för sådana lägenheter gällande allmänna *upplåtelsevillkor*. I sådant avseende behöver utskottet blott framhålla, hurusom, för att bereda lägenhetsinnehavarna välbehövliga lättnader, de efter visst antal s. k. frihetsår utgående årliga avgäldsbeloppen numera väsentligt nedbragts, varjämte såväl lägenhetsinnehavare som skogstorpäre såsom hjälp vid fullgörande av föreskrivna byggnads- och odlingskyldigheter åtnjuta dels bidrag av allmänna medel — s. k. odlingshjälp — dels ock rätt att för byggnaders uppförande och underhåll efter utsyning å kronans mark erhålla behöfligt virke.

Utskottet vill emellertid erinra om, att utöver dessa lindringar i upplåtelsevillkoren, vilkas vidtagande kungjorts genom ovanberörda kungl. kungörelser och som finnas utförligt omnämnda uti förevarande motioner, ytterligare jämkningar i gällande föreskrifter rörande ordningen för utbetalande av statsbidrag åt lägenhetsinnehavare och skogstorpäre beslutats, sedan innevarande riksdag bifallit av Kungl. Maj:t i anledning av riksdagsskrivelse utarbetat förslag av huvudsaklig innebörd, att innehavare av odlingslägenhet eller skogstorp må av det kontanta stats-

bidraget utbekomma intill två tredjedelar redan i den mån föreskrivna arbeten utföras.

Slutligen har i ett tredje avseende — varom erinras i herr Lindmans m. fl:s motion — staten avsett att direkt uppmuntra nyodlingsverksamheten i Norrland och Dalarna genom att medelst *inlösen av s. k. disponerade ströängar* å kronoparkerna i nämnda delar av landet bereda en värdefull tillökning och förstärkning av statens för odlingslägenheter avsedda marktillgångar.

Enligt riksdagens medgivande äger nämligen Kungl. Maj:t att för sådant ändamål använda *dels*, alltsedan år 1909, de förut allenast för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark disponibla, genom försäljning av smärre kronoegendomar och lägenheter inflytande köpeskillingar, *dels ock*, genom beslut av innevarande riksdag, det sedan år 1912 på extra stat anvisade anslag för inköp av sådan för skogshushållningen avsedd mark, varom nyss nämnts, vilket anslag för innevarande år utgår med 1,000,000 kronor.

Förvärvandet för kronans räkning av ifrågavarande ängslägenheter har nämligen ansetts önskvärt ej blott för underlättande av dikning över de å kronans skogar belägna sumpmarker, av vilka ängarna beröras, utan jämväl och huvudsakligen av hänsyn till den betydelse, som en obehindrad, välbehövlig tillgång på naturliga slätterlägenheter befunnits äga vid bildande av odlingslägenheter å kronans mark. Till frågan om dessa ströängars värde för odlings- och kolonisationsändamål tillåter sig utskottet att i korthet återkomma.

Med dessa få erinringar har utskottet avsett att i någon mån belysa statsmakternas ansatser till en verksammare jordupplåtelsepolitik.

Påtagligt är emellertid, att de i samtliga förevarande motioner framställda uppslag i fråga om det nordliga Sveriges fortsatta kultivering och bebyggande i stort sett ansluta sig just till ovan angivna, hittills följda riktlinjer för statens ifrågavarande verksamhet. Å andra sidan är det omisskänligt, att motionärerna i vissa avseenden syfta betydligt vidsträcktare än blott och bart till utveckling av den form för nya jordbrukslägenheters tillskapande, som funnit uttryck i statens upplåtande av odlingslägenheter.

En av de betydelsefullaste förutsättningarna för effektivt bedrivna, planmässiga upplåtelse i kolonisationssyfte av jord å kronans ouppodlade markområden är utan tvivel en genom rationella undersökningar ernådd,

säker kännedom om tillgångarna av för uppodling tjänlig mark. Visserligen är, såsom nedan skall beröras, en genom fördelaktiga upplåtelsevillkor vunnen, livlig *efterfrågan* å odlingsbar jord en icke mindre viktig faktor vid främjandet av Norrlands fortgående kultivering, men uppenbart är, att denna faktor i och för sig är av föga nytta, därest icke staten äger och vet sig äga tillräcklig *tillgång* på sådan jord, varmed denna efterfrågan kan tillfredsställas. En tillförlitlig kännedom om statens ifrågavarande marktillgångar möjliggör åter i sin ordning för staten att på förhand avsätta och fördela den såsom odlingsbar befunna jorden i särskilda brukningslotter, vilka omedelbart kunna tillhandahållas de enskilda företagen.

Dessa synpunkter, utförligt utvecklade av herr Kvarnzelius m. fl. och herr Staaff m. fl. i förra delen av deras förevarande motioner, samt jämväl upptagna uti herr Lindmans m. fl:s motion, hava, såsom framgår av vad ovan nämnts, ej heller av statsmakterna blivit helt förbisedda. Förberörda kungl. brev till domänstyrelsen den 4 oktober 1912 avsåg, såsom redan berörts, underlättande av strävandena till bosättning å kronoparkernas och överloppsmarkernas odlingsbara jord genom vissa av revirförvaltarna företagna förberedande åtgärder för utstakande av odlingslägenheter i syfte att vinna en preliminär uppdelning av sagda jord samt erbjuda sökandena tillfälle att välja bland sålunda på förhand till odlingslägenheter avsatta områden.

Såsom i förstnämnda motioner framhålles, lärer emellertid avsikten med detta domänstyrelsen lämnade förständigande i stort sett få anses förfelad, då den skogsförvaltande tjänstepersonalen svårligen kan förutsättas medhinna det dem sålunda lämnade uppdrag.

I förevarande avseende hava därför herr *Kvarnzelius* m. fl. och *Staaff* m. fl. i stället föreslagit en genom särskilt utsedda, med ortens jordbruksförhållanden förtrogna personer verkställd allmän undersökning av statens för nyodling disponibla och därtill dugliga jordområden ävensom uppgörande av en förberedande plan för dessa områdens fördelning i jordbrukslägenheter. Och herr *Lindman* och hans medmotionärer hava, ehuru i något mera begränsad omfattning och med mera speciell syftning, tagit sikte på samma önskemål, i det att de, uti andra momentet av sin hemställan, påyrkat utredning rörande tillgången i Norrland av under kronans omedelbara disposition befintliga större, sammanhängande myr- eller andra odlingsbara marker, lämpade för egnahemsupplåtelser under äganderätt.

Det står för utskottet fullt klart, vilka betydande fördelar motio-

närernas ifrågavarande förslag tvivelsutan innebära. Genom en undersökning sådan som den ifrågasatta vunnos uppenbarligen i första hand en säker överblick över kronans för jordbruk tjänliga, men icke odlade jordtillgångar i Norrland och Dalarna, deras omfattning, läge och beskaffenhet ävensom andra på deras begärlighet såsom odlingsmark inverkan omständigheter. Därigenom ävensom genom övriga föreslagna åtgärder för samma jords utstakande och avsättande till jordbrukslägenheter kunde ock möjliggöras en enhetligare plan för statens kolonisationsverksamhet, samtidigt som sökande erhöles bättre ledning vid väljandet av jordområde och en avsevärt snabbare behandling av ingivna ansökningar.

Utskottet vill i detta sammanhang betona, att den form för tillskapande av nya jordbrukshem å ifrågavarande kronoparker och överloppsmarker, som hittills tillämpats genom upplåtande av odlingslägenheter därå, ingalunda synes utskottet med nödvändighet vara den enda, som bör ifrågakomma såsom mål för den utredning, som nu föreslagits. Fastmera torde den möjligheten böra hållas öppen, att upplåtelse av jordbrukslägenhet från nämnda kronomarker må kunna ske ej blott som hittills på arrende, utan jämväl under äganderätt. Villkendera upplåtelseformen, som i de särskilda fallen bör tillämpas, synes utskottet vara ett spörsmål, vars avgörande svårigen kan göras beroende av en gång för alla såsom allmängiltiga fastslagna normer. I allt fall torde utskottet sakna anledning att vid förevarande ämnes behandling närmare ingå på nämnda spörsmål.

Ett andra område, där staten aktivt velat befördra kolonisationsarbetet, avser, såsom nämnt, *villkoren* för odlingslägenhets upplåtande.

Det är visserligen utskottets övertygelse, att innehavare av odlingslägenhet eller skogstorp numera, till följd av de allt gynnsammare villkor, som av statsmakterna blivit dem beredda, i regel kunna anses hava erhållit en jämförelsevis betryggad ställning. Icke desto mindre synes det vara en angelägenhet av stor vikt för det allmänna att lämna dessa under alla förhållanden med stora svårigheter kämpande nyodlare allt det stöd och den lindring, som kan medgivas dem. Även ur synpunkten av statens intresse att i möjligaste mån tillmötesgå den icke bofasta befolkningens behov av nya odlingsmöjligheter samt uppmuntra efterfrågan å därtill lämplig jord, håller utskottet före, att ytterligare förbättringar av upplåtelsevillkoren kunna vara välbetänkta. I sådant avseende hava herrar *Kvarnzélius* och *Staaß* samt medmotionärer, uti senare delen av sina motioner, framhållit önskvärdheten av *dels* höjande av statsbidraget såväl

för innehavare av odlingslägenhet som av skogstorp till 1,500 kronor att utbetalas på sätt och under villkor, som av motionärerna närmare angivits, varvid jämväl föreslagits beräkning av ränta å endast viss del av statsbidraget, *dels ock* en i någon mån utsträckt rätt till skogsfångst.

Utskottet finner, med fasthållande av nyss angivna synpunkter, ifrågavarande förslag vara väl grundat.

I sammanhang därmed hava samma motionärer, i syfte att ytterligare främja odlingsföretag av nu ifrågavarande art, föreslagit utredning angående lämpligheten av att vid upplåtelser allmänna jordbruks- och koloniserings-synpunkter mera än hittills komma i betraktande i stället för att, såsom motionärerna ej utan fog hålla före, bliva tillbakasatta för en ur rådande skogsförvaltningssynpunkter visserligen helt naturlig omtanke om skogsvårds- och bevakningsintressena å ifrågavarande kronoområden. Det är givetvis icke utskottets — liksom ej heller motionärernas — mening, att sistnämnda intressen skulle fränkännas behörigt beaktande. Utskottet måste emellertid i likhet med motionärerna anse, att en sådan anordning skulle vara tillräddig, varigenom upplåtelser av odlingslägenheter och förvaltningen av därtill avsedda områden anförtroddes åt andra organ eller personer än allenast den skogsförvaltande personalen. Samverkan i en eller annan form mellan revirförvaltare och den eller de personer, vilkas uppgift sålunda skulle bliva att särskilt tillvarataga odlingsintressena, synes utskottet böra komma till användning.

Emellertid kan med fog ifrågasättas, huruvida en dylik anordning med medbestämmanderätt för andra än skogsstatstjänstemän vid odlingslägenheters upplåtande kan genomföras, utan att vissa delar av ifrågavarande kronoparker och överloppsmarker, åtminstone sådana, där odlingsmöjligheter förefinnas i någon betydligare utsträckning, helt frånskiljas skogsstatens förvaltning eller i varje fall i vissa avseenden frigöras därifrån.

I alla händelser synes sistberörda angelägenhet vara av den vikt, att densamma, såsom motionärerna föreslagit, synes böra komma under Kungl. Maj:ts omprövning.

Beträffande slutligen de å kronoparkerna i de sex nordligaste länen befintliga, vissa hemman såsom slätterlägenheter tilldelade *ströängar* och dessas betydelse för koloniseringsmöjligheterna inom nämnda län, har utskottet förut erinrat om de av statsmakterna redan tagna steg i riktning mot dessa ängars förvärvande såsom önskvärda tillskott till statens för kolonisation avsedda marktillgångar. Emellertid synes det

åt Kungl. Maj:t av riksdagen i sådant avseende lämnade medgivande icke hava fått den praktiska betydelse man avsett, möjligen beroende därpå, att viss bestämd plan för inlösen av ströängarna hittills saknats, ävensom att uppdraget att söka träffa avtal om dessa ängars inlösen helt överlämnats åt vederbörande revirförvaltare såsom en angelägenhet, intimt förbunden med dessas övriga, uteslutande på skogens vederbörliga vård inriktade tjänsteverksamhet.

Herr *Hellbergs* förevarande motion avser, såsom därav klart framgår, ett fullföljande — ehuru planmässigare och kraftigare än hittills — av statens verksamhet för inlösen av dessa ströängar, i avsikt att sedermera upplåta dem till odlingslägenheter.

Herr *Lindman* m. fl. önska däremot statsinköp endast av sådana disponerade ströängar, vilkas förvärvande kan vara påkallat av skogsvårdshänsyn. I övriga fall anse sistbemälda motionärer det vara fördelaktigare och förenat med mindre omgång att medgiva ägare av hemman, till vilket ströäng hör, rätt att själv till annan med äganderätt upplåta sådan äng till odling och bebyggande, varjämte, enligt motionärernas mening, i sådan ordning nybildad jordbrukslägenhet lämpligen borde medgivas viss rätt till skogsfångst samt kreatursbete å närbelägen kronomark.

Det torde enligt utskottets mening vara obestriddigt, att dessa disponerade ströängar, vilka representera högst avsevärda arealer jord av ofta god, stundom utmärkt och till uppodling lämplig naturlig beskaffenhet, numera förlorat högst väsentligt i värde för sina innehavare.

Därjämte synas avsevärda olägenheter vara förbundna med ströängarnas bibehållande, särskilt ur synpunkten av att ängarnas tillvaro utgör ett allvarligt hinder för renskötseln. Också har förutvarande landshövdingen i Norrbottens län, nuvarande statsrådet och chefen för civildepartementet O. von Sydow i en, på särskilt uppdrag av Kungl. Maj:t, avgiven underdånig skrivelse, för vars innehåll en redogörelse finnes intagen såsom bilaga till herr Hellbergs motion i ämnet vid nästförflutna riksdag, främst ur synpunkten av lappbefolkningens intresse hemställt om utredning angående inlösen för kronans räkning av de inom lappmarkerna belägna ströängar.

Utskottet för sin del anser ifrågavarande ängslägenheters värde ur odlings synpunkt vara till fyllest påvisat. Oberoende av det slutliga resultatet av den allmänna jordundersökning, som ovan i annat sammanhang förordats, torde dessa ströängar således i största omfattning böra med snaraste tillvaratagas i kolonisationssyfte.

Frågan, huruvida i de enskilda fallen företrädesvis bör väljas den förra eller den senare av de i sistberörda båda motioner anvisade vägar, vilka enligt utskottets förmenande icke behöva eller böra utesluta varandra, torde lämpligen böra prövas i sammanhang med den utredning angående ifrågavarande ströängar, varom motionärerna hemställt och vilken, såsom framgår av vad nyss anförts, jämväl utskottet finner böra snarast möjligt åvägabringas.

På grund av vad utskottet sålunda anført, får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

A) i anledning av de yrkanden, som framställdes dels av herr Kvarnzelius m. fl. samt herr Staaff m. fl. uti förra delen av deras förevarande motioner, *dels ock* under andra punkten i herr Lindmans m. fl:s ifrågavarande hemställan, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen i syfte att vinna en allmän översikt över belägenheten, storleken och beskaffenheten av jord, som kan befinnas lämplig för utläggande av såväl odlingslägenheter som under äganderätt upplåtna, självständiga jordbruk, ävensom en förberedande plan för områdenas fördelning i nu nämnda hänseenden;

B) i anledning av herr Kvarnzelius' m. fl. samt herr Staaffs m. fl. i motionernas senare del framställda yrkande anhålla, att Kungl. Maj:t måtte *dels* efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till ändrade och förbättrade villkor för upplåtelse av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, huvudsakligen avseende förhöjning av odlingsbidraget samt gynnsammare lyftnings- och återbetalningsvillkor för detta bidrag, *dels ock* taga under omprövning, huruvida sådan ändrad ordning för de å nämnda kronoområden belägna större, sammanhängande odlingsmarkers förvaltande och upplåtande, som av motionärerna närmare angivits, må vara möjlig eller önskvärd; samt

C) i anledning av *dels* det i första punkten av herr Lindmans m. fl. hemställan gjorda yrkande, *dels ock* herr Hellbergs förevarande motion, det täcktes Kungl. Maj:t låta undersöka och utreda, i vilken utsträckning och på vilka villkor möjlighet lämpligen må kunna beredas för upplåtande till odlingslägenheter eller under äganderätt av de å kronoparker inom de sex nordligaste länen befintliga, s. k. disponerade ströängar.

Stockholm den 24 augusti 1914.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: hrr *Persson, Ericsson, Odelberg, Pers, Lindblad, Lundell*, greve *Hamilton, Nilsson* i Tånga, *Öberg* och *Kronlund*, greve *Wachtmeister, Ingeström, Jonsson, Tysk* och *Nilsson* i Linnås.

Reservation: av herr *Lindblad* mot vissa delar av motiveringen.
